

Ēriks Jēkabsons

AMERIKAS SAVIENOTO VALSTU SARKANĀ KRUSTA DARBĪBA LATVIJĀ 1919.–1922. GADĀ

Laika posmā no 1918. gada, kad ASV valdība pirmo reizi saskārās ar neatkarīgas Latvijas pastāvēšanas jautājumu, līdz 1922. gada vasarai, kad šī lielvalsts pēc ilgas vilcināšanās izšķīrās atzīt Latviju, Igauniju un Lietuvu *de iure*, tās attiekmē bija vērojama nenoteiktība, nevēlēšanās pieļaut iedomātās nelielinieciskās nākotnes Krievijas interešu aizskaršanu. Vienlaikus ASV valdošās aprindas izrādīja paaugstinātu ieinteresētību lielinieciskās Padomju Krievijas politiskā iesaيدا izplatīšanās nepieļaušanā, kā arī līdz ar pārējām Antantes lielvalstīm – tās politiskās iekārtas maiņā. Sakarā ar to amerikāņi izrādīja zināmu interesi arī par Baltijas valstīm, to skaitā Latviju, jo šīs valstis robežojās ar Padomju Krieviju. Saskaņā ar ASV vadītāju pieņemumu lieliniecisma tālāku izplatīšanos pasaules kara izpostītajā un novājinātajā Eiropā bija iespējams apturēt ar trūkuma, bada un slimību novēršanu visvairāk cietušo valstu iedzīvotāju vidū. Tieši tāpēc ASV iesaistījās šo valstu (sevišķi Austrumeiropas un galu galā arī pašas Padomju Krievijas un vienīgi formāli neatkarīgās Padomju Ukrainas, Padomju Baltkrievijas un Aizkaukāza) atbalstīšanā ar partiku un nepieciešamajām ikdienas patēriņa precēm.¹ Ļoti nozīmīgs bija arī ASV nevalstisko organizāciju sniegtais humānais atbalsts cietušo valstu iedzīvotājiem. Pēc Latvijas piemēra uzskatāmi var redzēt amerikāņu palīdzības raksturu un apjomu. Tā atbilda ASV valdības ārpolitikai Austrumeiropā. Tai pašā laikā nav noliedzamas atsevišķu ASV pilsoņu un tautas daļas kopumā dziļās simpātijas pret jauno Latvijas valsti un vēlēšanās palīdzēt tās jaunuzbūvē un aizsardzībā.

Palīdzības sniegšanā Latvijas iedzīvotājiem jau 1919. gadā iesaistījās ASV valdības struktūra – Amerikāņu palīdzības administrācija (*American Relief Administration* – ARA) un nevalstiskais Amerikas Sarkanais Krusts, bet 1920. gadā – ASV Jaunekļu kristīgā savienība (*Young Men Christian Association* – YMCA) – galvenokārt Latvijas armijā un 1921. gadā – ASV Jaunavu kristīgā savienība (*Young*

Women Christian Association – YWCA).² Šajā rakstā sīkāk aplūkota tieši Amerikas Sarkanā Krusta kā nozīmīgākās ASV nevalstiskās organizācijas darbība Latvijā.

1881. gadā Amerikas Savienotajās Valstīs izveidotais Amerikas Sarkanais Krusts (*American Red Cross*) no pašiem pirmsākumiem bija nevalstiska, neitrāla, humāna rakstura organizācija, kura pastāvēja no labprātīgiem ziedojumiem un balstījās uz brīvprātīgo biedru darbu (tas darbojās un darbojas arī vispasaules Starptautiskā Sarkanā Krusta organizācijas ietvaros). Tās galvenais mērķis bija palīdzības sniegšana karadarbības vai dabas katastrofu rezultātā cietušajiem iedzīvotājiem. 1905. gadā ASV Kongress pieņēma īpašu likumu par organizāciju, tomēr tā līdz pat mūsdienām darbojas ar nevalstiskas organizācijas statusu. Īpašu izaugsmi tā piedzīvoja Pirmā pasaules kara laikā: 1914. gadā tajā bija 107 nodaļas ar 17 tūkstošiem biedru, bet 1918. gadā – jau 3864 nodaļas ar 20 miljoniem biedru. Jau 1916. gadā Amerikas Sarkanais Krusts pēc armijas medicīniskās vadības rīkojuma organizēja 50 bāzes hospitāļus Francijā, bet 1917. gadā, kad ASV tiešā veidā iesaistījās Pirmajā pasaules karā, prezidents Vudro Vilsons izsludināja Sarkanā Krusta mobilizāciju un izveidoja organizācijas Kara padomi. 1917. gadā tika izveidots arī ASV Jaunatnes Sarkanais Krusts (*Junior Red Cross*), un abās organizācijās kopā bija vairāk par 30 miljoniem biedru. Militārajā dienestā iesaistījās apmēram 24 tūkstoši žēlsirdīgo māsu, no kurām, dienesta pienākumus pildot, 296 gāja bojā. Kopumā Amerikas Sarkanais Krusts darbojās arī apmēram 25 ārvalstīs, un šo darbību vadīja 1917. gadā izveidotā organizācijas Eiropas komisija Parīzē. Pamiera noslēgšanas brīdī 1918. gada novembrī ASV Sarkanā Krusta komisijas darbojās Anglijā, Francijā, Beļģijā, Itālijā, Palestīnā, Ziemeļkrievijā, Sibīrijā, Serbijā un Grieķijā (neilgi pirms tam darbība bija izbeigta Rumānijā). Pēc kara vairāk nekā 2000 šīs organizācijas darbinieku kādu laiku palika ārzemēs (galvenokārt Eiropā), turpinādami tur savu humānā rakstura darbu. 1920. gada sākumā darbība tika izbeigta Anglijā, Francijā, Beļģijā un Itālijā, taču šajā laikā tā īpaši intensīva kļuva Balkānos, Polijā un arī Baltijas valstīs (vēl kā “Rietumkrievijā”).³

Pirmie ASV Sarkanā Krusta pārstāvji kapteiņa Fena K. Kenovera (*Kenower*) vadībā ieradās Latvijas galvaspilsētā kopā ar pulkveža Džona Grūma vadīto militāri diplomātisko misiju jau 1919. gada jūlijā (līdz augusta vidum, kad pārcēlās uz telpām Jura ielā 2, viņi kopā ar misiju mitinājās Pēterburgas viesnīcā pretī Rīgas pilij). Kad jūlija vidū latviešu rakstnieks Kārlis Skalbe apmeklēja Pils laukumā ASV Pārtikas misijas vadītāju majoru Džordžu Felkeru, viņš tika iepazīstināts arī ar citiem misijas darbiniekiem un klātesošo F. Kenoveru. Tieši šajā tikšanās reizē Felkers sacīja, ka amerikāņi ir redzējuši, cik nožēlojamā stāvoklī atrodas Latvijas slimnīcas: “Tās ir nolaistas, netīras,

bez veļas un nepieciešamajiem medikamentiem.” Viņš arī pastāstīja K. Skalbem, ka tuvākajās dienās Rīgā ienāks kuģis ar medikamentiem, pārsienamajiem materiāliem un veļu 16 miljonu Latvijas rubļu vērtībā – Amerikas Sarkanā Krusta dāvanu Latvijas valstij.⁴

Amerikāņu Sarkanā Krusta pārstāvji izvērsa Latvijā ļoti aktīvu darbību, galvenokārt cenšoties noskaidrot kopējo militāri politisko un saimniecisko situāciju. Cita starpā, augusta beigās organizācijas leitnants H. V. Deiviss (*Davis*) apmeklēja fronti, pēc tam sniedzot preseī samērā pozitīvas atsauksmes par Latvijas armijas Kurzemes divīzijas daļām, kuras viņš bija redzējis. Sevišķi Deivisu iespaidoja redzētie baskājainie karavīri, kuri, gaidot vēlā naktī vilcienu, dziedājuši tautasdziesmas. Viņš arī šī brauciena laikā dāvājis Latvijas armijas karavīriem līdzatvesto apakšveļu un vilnas kamzoļus (šķiet, šis ir bijis pirmais organizācijas ziedojums Latvijas armijai).⁵

Tieši pie F. Kenovera ar aicinājumu sniegt palīdzību vērsās Latvijas valdība, un viņš šo lūgumu nodeva ASV delegācijai Parīzē.⁶ Jautājums būtībā tika izšķirts pozitīvi, un augusta beigās Rīgā uz sarunām ar Latvijas valdību, kā arī Lietuvas un Igaunijas valdību pārstāvjiem no Berlīnes ieradās ASV Sarkanā Krusta karagūstekņu nometņu inspektors Sabiedroto komisijā karagūstekņu repatriācijai Vācijā – Lojs V. Hendersons (*Henderson*). Pēc sarunām, kurās tika saskaņoti komisijas (misijas) darbības pamatprincipi, L. Hendersons septembrī atgriezās Berlīnē, tur savam tiešajam priekšniekam – ārstam pulkvedim Edvardam Viljamam Raienam (*Ryan*)⁷ ziņoja, ka Baltijas valstu valdības izsaka patiesu vēlēšanos uzņemt attiecīgu misiju un ar to cieši sadarboties. Pēc tam E. Raiens devās uz Parīzi pie organizācijas Eiropas komisijas, kur viņa vadībā tika galīgi izveidota Rietumkrievijas un Baltijas valstu (arī Somijas) misija (tajā kā apakškomisijas vadītājs Lietuvā tika iekļauts arī L. Hendersons).⁸ 13. septembrī no Rīgas uz Berlīni sagaidīt lielāku organizācijas misiju devās arī kapteinis Leiks (*Lake*), bet Latvijas prese ziņoja, ka jau tuvākajās dienās Latvijā ieradīsies pilnvērtīga Amerikas Sarkanā Krusta misija pat ar vairākiem desmitiem automobiļu, kapteinis Leiks būs atbildīgs par organizācijas transportu un misiju Latvijā turpinās vadīt F. Kenovers.⁹ Tomēr istā misija 25 virsnieku sastāvā ieradās Rīgā pašā Bermonta armijas uzbrukuma priekšvakarā – 7. oktobrī no Berlīnes, cauri bermontiešu bāzei Jelgavā. Misija paziņoja preseī, ka sākas šīs organizācijas aktīva darbība Latvijā, no kurienes tā tiks paplašināta uz visu “atbrīvotās Krievijas” teritoriju.¹⁰ Savukārt jau kauju laikā – 12. oktobrī misijai pievienojās tās vadītājs (komisārs) Rietumkrievijā un Baltijas valstīs ārsts pulkvedis E. Raiens – plkst. 12. 00 dienā viņš tika pārļauts pāri Daugavas koka tiltam no Torņakalna Latvijas armijas Latgales divīzijas daļu iecirknī.¹¹

Bermonta uzbrukuma laikā Amerikas Sarkanā Krusta darbība bija jūtama īpaši. Misijas vadītājs E. Raiens sniedza Latvijas armijai

ievērojamu palīdzību kaujās ievainoto un slimo karavīru transportēšanā un kara sanitāro iestāžu apgādē ar zālēm un ķirurģiskajiem instrumentiem.¹² Jau 11. oktobra pēcpusdienā Latvijas armijas Dienvidu frontes karaspēka daļas saņēma virspavēlnieka pavēli, kurā viņš paziņoja, ka ASV Sarkanā Krusta misija “ir ar mieru pieņemt ārstēšanu un nogādāt uz Rīgu ar savu transportu ievainotos”. Tāpēc kaujas rajonu priekšniekiem tika dots rīkojums stāties sakaros vai nu tieši ar ASV Sarkanā Krusta misiju, vai armijas Sanitāro pārvaldi, paziņojot pārsiešanas punktu atrašanās vietas.¹³ Rīgā ievainotos uz hospitāļiem un pārsiešanas punktiem patiesi nogādāja amerikāņu Sarkanā Krusta ambulanču automobiļi.¹⁴ No paša sākuma ASV Sarkanajam Krustam tika piekomandēts Latvijas armijas kapteinis Osvalds Fogelmanis, kurš kopā ar E. Raienu organizēja amerikāņu automobiļu pārvešanu “cauri Bermonta fronteī uz Rīgu”. 1921. gadā valdība E. Raienam izteica arī pateicību par to, jo automobiļus vēlāk varēja “izmantot mūsu armijas un citām vajadzībām”.¹⁵ Amerikāņu automašīnas aktīvi piedalījās ievainoto karavīru transportēšanā no piefrontes joslas uz slimnīcām. Piemēram, 1919. gada 22. novembrī Rīgas pilsētas komandantūras ārsts ziņoja armijas Sanitārās pārvaldes priekšniekam, ka ieradies Kalnciemā – Latgales divīzijas pārsienamajā punktā, kurā no rīta atradās apmēram 120 ievainoti karavīri, taču jau priekšpusdienā amerikāņi bija nogādājuši uz Rīgu 80 no viņiem.¹⁶ Turklāt vēl četrus lietotus smagos automobiļus ASV Sarkanais Krusts 1919. gada oktobrī piešķīra Latvijas Sarkanajam Krustam, kuram tas ļāva izveidot Sanitārā transporta nodaļu un organizēt ievainoto un saslimušo karavīru transportu no frontes un dzelzceļa stacijām uz slimnīcām Rīgā (iestājoties mieram pēc Neatkarības kara, šie automobiļi kļuva par pirmajām pilsētas ātrās palīdzības dienesta mašīnām).¹⁷ Arī Latvijas diplomātiskā pārstāvja L. Sējas 1921. gada maijā H. Hūveram Vašingtonā dāvātajā Latvijas valdības, sabiedrisko organizāciju un ARA virtuvēs ēdināto bērnu parakstītajā pateicības adresē bija pieminēti ASV Sarkanā Krusta automobiļi, kas Bermonta karaspēka uzbrukuma laikā “ņēma plašu daļību latviešu ievainoto kareivju glābšanā”.¹⁸ Vēl 1923. gadā E. Raienam veltītajā nekrologā Latviešu zemnieku savienības laikrakstā “Brīvā Zeme” atzīmēts, ka pirmajā sarunā ar Ministru prezidentu K. Ulmani pēc ierašanās Latvijā viņš uzsvēris – “Amerikas Sarkanais Krusts ir nācis Latvijai palīdzēt”, bet uzreiz pēc tam – kauju laikā ar bermontiešiem organizācijas “darbinieki ar Raienu priekšgalā pašizliedzīgi devās ugunsliņijā, lai uzlasītu mūsu ievainotos kareivjus un tos aizvestu uz slimnīcu”.¹⁹ Tāpat Amerikas Sarkanais Krusts jau Bermonta uzbrukuma sākumā sniedza ievērojamu palīdzību Latvijas Sarkanā Krusta slimnīcai Rīgā (medikamenti, pārsienamie materiāli, veļa), par ko oktobra beigās saņēma pateicību. Šajā laikā slimnīcā ārstēja galvenokārt ievainotos Latvijas armijas karavīrus, tāpēc

pateicībā bija vārdi: “Latvijas tēvijas sargi mūžam neaizmirsīs tos, kuri mūsu brūces palīdzējuši dziedināt.”²⁰

Saskaņā ar amerikāņu organizācijas deklarētajiem humānisma principiem 1919. gada 18. oktobrī E. Raiens saziņā ar Latvijas Pagaidu valdību telegrāfiski lūdza P. Bermontu atļaut Torņakalna iedzīvotāju apgādi ar pārtiku. Nākamajā dienā Bermonts atbildē paziņoja, ka latviešu artilērija apšauda divas Torņakalnā esošas slimnīcas. Raiens atbildēja, ka lūdzis Latvijas armijas Virspavēlnieka štābu pārtraukt slimnīcu apšaudi, kā arī izteica lūgumu Bermontam izlaist ASV Sarkanā Krusta darbiniekus uz Rīgu (gan piebilstot, ka viņiem tālāk jādodas uz Tallinu, no kurienes tiem uz Petrogradu jāpavada 70 sagatavotie medikamenti un citu piederumu dzelzceļa vagoni). Piekļājīgā atbildē 22. oktobrī Bermonts informēja Raienu, ka ar pateicību pieņem priekšlikumu par Torņakalna apgādi ar pārtiku un ka ir dota pavēle izlaist uz Rīgu ASV Sarkanā Krusta darbiniekus, nepārbaudot viņu bagāžu.²¹ Prese ziņoja, ka 23. oktobrī E. Raiens personiski devies uz Jelgavu, lai tur precizētu Pārdaugavas iedzīvotāju apgādes nosacījumus.²² 25.–26. oktobrī amerikāņi uzsāka Torņakalna un Āgenskalna 25 000 iedzīvotāju apgādi ar Latvijas valdības piegādāto pārtiku, laivās ar balto karogu nogādājot to pāri Daugavai (28. oktobrī tādā pašā ceļā Pārdaugavā tika nogādāti maizes krājumi). Jāpiezīmē, ka Amerikas Sarkanā Krusta palīdzību pārtikas vielu nogādē Pārdaugavā šādā ceļā izmantoja arī ARA, nosūtot krājumus tur esošajām zupas virtuvēm.²³ Visumā par nekorektiem un nepārdomātiem jāatzīst mēģinājumi šo amerikāņu palīdzību Torņakalna iedzīvotājiem izskaidrot kā palīdzību Bermontam, turklāt atsaucoties uz 1920. gadā izdotu politiski kreisu propagandas izdevumu.²⁴ Interesanti, ka E. Raiens vismaz vienu reizi oktobrī Torņakalnu pārtikas apgādes jautājumā apmeklēja personiski. Latvijas valdības pārstāvis pie ASV Sarkanā Krusta O. Fogelmanis kopā ar Sarkanā Krusta majoru Patersonu (*Patterson*) palika, gaidot viņu pie Dzelzs tilta, kur abi nokļuva Bermonta karaspēka artilērijas spēcīgā apšaudē²⁵ (nevar izslēgt, ka tas bija jau pieminētais E. Raiens 23. oktobra brauciens).

1919. gada novembra sākumā E. Raiens sniedza Latvijas Preses birojam plašāku informāciju par savu organizāciju, uzsāktu darbību Baltijas valstīs un tuvākajiem mērķiem. Iepazīstinājās ar darbības pamatprincipiem un finansējuma pamatiem (ziedojumi), viņš atzīmēja, ka “gandrīz visi darbinieki esot bijušie armijas virsnieki un, pazīdami Sarkanā Krusta darbību, dodot savus pakalpojumus brīvprātīgi vai par mazu atlīdzinājumu, jo viņu alga ir apziņa, ka viņi palīdz saviem līdzcilvēkiem”. Tāpat viņš stāstīja par ieceri veidot organizācijas nodaļas arī citās Latvijas vietās, par Liepājā jau izveidoto noliktavu (ar 7000–8000 tonnām dažādu organizācijas materiālu), par to, ka galvenais mērķis Latvijā ir palīdzēt karā cietušajiem iedzīvotājiem,

taču nav aizmirsta arī armija (līdz intervijas sniegšanas brīdim organizācija bija piešķīrusi tai 10 000 pāru zeķu, tūkstošiem apakšveļas gabalu, 3500 segu, 51 000 amerikāņu cigarešu utt. un gatavojās piešķirt vēl 1500 segu un vairākus tūkstošus kreklu). Korespondents īsumā izklāstīja arī Raiena profesionālo darbību pagātnē un atzīmēja: “Kolonels Raiens atstāj enerģiska, patīkama rakstura cilvēka iespaidu, kura vienīgā interese dzīvē ir savam tuvākam labu darīt.” Savukārt pats Raiens izteica pateicību Latvijas valdībai par “pretimnākšanu” un atbalstu viņa organizācijai tās darbā.²⁶ Pēc Bermonta karaspēka padzīšanas no Rīgas svinīgajā Tautas padomes sēdē Ministru prezidents Kārlis Ulmanis, izsakot īpašu pateicību Sabiedrotajiem, pieminēja arī Amerikas Sarkanā Krustu, kurš “mums visu laiku sniedza lielu palīdzību”.²⁷

Sevišķu interesi amerikāņi izrādīja par Jelgavu. Jau 1919. gada 17. novembrī Latvijas armijas sakaru virsnieks pie ASV Sarkanā Krusta misijas leitnants J. Ozoliņš²⁸ lūdza armijas Virspavēlnieka štābā izgatavot apliecības braucienam uz Jelgavu tūlīt pēc tās atbrīvošanas (pilsēta tika atbrīvota 21. novembrī. – *Ē. J.*) misijas priekšnieka vietas izpildītājam majoram L. Patersonam, sev un šoferim D. Geinam (*Gane*), jo “Patersonam tur daudz darīšanu Sarkanā Krusta interesēs”.²⁹ Bermontiešu karaspēka galvenajā bāzē – Jelgavā arī bija ierīkota ASV Sarkanā Krusta noliktava, un to pārzināja vācietis Bērs, kurš bija ieradies Latvijā kopā ar Raienu. Uz Bēra aktīvo sadarbību ar bermontiešiem 1919. gada novembra beigās Latvijas armijas virspavēlniecība norādīja ASV pārstāvim Krievijas Baltijas provincēs Džonom Alenam Geidam (*Gade*). Pēdējais savā 29. novembra atbildē skaidroja, ka Vācijas pilsonis Bērs pieņemts darbā ASV Sarkanajā Krustā Berlīnē un viņu uz Rīgu atvedis Raiens. Geids bija pārrunājis šo gadījumu ar Raienu, panākot vienošanos, ka Bērs atstās Latviju ar pirmo zviedru vai dāņu kuģi, kurš izies no Rīgas ostas.³⁰ Tomēr citos gadījumos Latvijas puse piekāpās. Piemēram, ASV Sarkanā Krusta dienestā no 20. oktobra bija pieņemts baltvācietis – kuģa tālbraucējs kapteinis Ernests Melvils, kuram Latvijas varas iestādes atļāva te palikt, jo E. Raiens ļoti pieklājīgā vēstulē lūdza armijas Virspavēlnieka štābu izskatīt šādu iespēju, kaut arī E. Melvilam jau bija dots rīkojums ierasties štāba Jūras daļas rīcībā.³¹

Vienlaikus 1919. gada beigās ASV Sarkanais Krusts apgādāja ar saimniecības un citu nepieciešamo inventāru arī Latvijas armijas Zemgales divīzijas jaunformējamās daļas Liepājā, piemēram, Liepājas zemessargu bataljonu (vēlāko 12. Bauskas kājnieku pulku), kuram sākotnēji trūka pat trauku un katlu karavīru ēdināšanas nodrošināšanai.³²

1919. gada 24. novembrī ārlietu ministrs Z. Meierovics oficiāli vērsās pie ASV Sarkanā Krusta Latvijā ar lūgumu palīdzēt izpostīto

apgabalu bērniem ar pārtiku, apģērbu un apaviem. Viņš uzsvēra, ka Latvijas Pagaidu valdība dara visu iespējamo, lai viņiem palīdzētu, taču tās iespējas ir ierobežotas. Jau nākamajā dienā no amerikāņiem tika saņemta pozitīva atbilde, un 11. decembrī Z. Meierovics nosūtīja E. Raienam septiņu Cēsu pilsētas un apriņķa skolu (Lubānā un Saikavā) sarakstu, kuru audzēkņiem (kopā 316) bija nepieciešama palīdzība. Savukārt 18. decembrī E. Raiens apsolīja, ka lūgtā palīdzība tiks sniegta, tiklīdz tas būs iespējams.³³

1919. gada Ziemassvētkos amerikāņi Rīgā izdalīja trūcīgajiem iedzīvotājiem 100 000 dažādu priekšmetu 4 miljonu 700 tūkstošu Latvijas rubļu vērtībā. Turpmākajos mēnešos šāda veida labdarība tika turpināta, un pie organizācijas telpām regulāri bija redzams simtiem cilvēku, kas saņēma apģērbu un pārtiku. Jelgavā ASV Sarkanais Krusts atvēra sabiedrisko virtuvi, kurā katru dienu izsniedza pārtiku tūkstotim trūcīgo jelgavnieku. Tikai līdz 1920. gada martam organizācija bija Latvijā bez maksas izdalījusi pārtiku, drēbes un citas pirmās nepieciešamības preces 17,7 miljonu Latvijas rubļu (apmēram 350 000 vēlāko latu) vērtībā, bet kopumā Amerikas Sarkanais Krusts līdz šim laikam Latvijā bija ieguldījis 65 miljonus Latvijas rubļu (neskaitot transporta izdevumus). Turklāt sniegtās palīdzības amplitūda patiesi iespaidoja. Arī Latvijas Tieslietu ministrijas Galvenā cietumu valde, kura 1919. gadā pārņēma ieslodzījuma vietas ārkārtīgi sliktā stāvoklī, vēlāk atzīmēja, ka “lielu atbalstu ieslodzīto apgādē ar pārtiku sniedza toreiz Rīgā darbojošās amerikāņu labdarības iestādes”. Pēc Galvenās cietumu valdes un atsevišķu cietumu priekšnieku lūguma palīdzēt sarežģītajā situācijā ar apģērbiem ASV Sarkanā Krusta pārstāvji personiski apmeklēja cietumus, pārlicinoties par stāvokļa nopietnību, un pēc tam piešķīra valkājāmās drēbes un gultas veļu. Sakarā ar to, ka “amerikāņu dāvētie priekšmeti bija ļoti labi, tad tos galvenā kārtā skaitīja kā cietumu slimnīcu inventāru”.³⁴ Arī presē publicētā informācija liecina par sniegto atbalstu Latvijas cietumiem, piemēram, jau 1919. gada augustā tika ziņots, ka Amerikas Sarkanais Krusts ziedojis Rīgas Centrālcietumam mucu zivju eļļas, medikamentus un pārsienamos materiālus.³⁵

Organizācija cieši sadarbojās ar Amerikāņu palīdzības administrāciju Latvijā, Latvijas Sarkanā Krusta (cita starpā, Latvijas organizācija savā grāmatvedībā jau kopš darbības pirmsākumiem bija ieviesusi ASV pastāvošās grāmatvedības pamatprincipus, ar ko pati lepojās³⁶), Latvijas Sieviešu palīdzības korpusu, Latvijas izpostīto apgabalu kongresu (1921. gada maijā kongress vienojās ar amerikāņiem par medicīnas punktu ierīkošanu kara visvairāk skartajos Latvijas apgabalos)³⁷ u.c.

Minētais īpaši attiecās uz Latvijas Sieviešu palīdzības korpusu. Jau 1919. gada novembra sākumā Amerikas Sarkanais Krusts nodeva tā

rīcībā izdalīšanai trūcīgām sievietēm un bērniem 2000 komplektus veļas un virsdrēbju,³⁸ bet decembra sākumā amerikāņi piešķīra korpusam vēl veļu un drēbes izdalīšanai trūcīgām ģimenēm ar bērniem, kas arī tika izdarīts, sākot ar 7. decembri, atzīmējot, ka amerikāņu saziēdotie apmēram 14 000 veļas un apģērba gabali ir “gluži no jaunas drēbes un rūpīgi šūdināti”.³⁹ 8. decembrī pie korpusa Sociālās apgādības nozares sāka darboties īpaša nodaļa, kuras uzdevums bija sekmēt Amerikas Sarkanā Krusta organizācijas darbu Rīgā un apkārtnē. Lai sasniegtu šo mērķi, pilsēta tika sadalīta 10 rajonos (no tiem trīs Pārdaugavā un viens Sarkandaugavā), taču organizācijas dāvātās lietas tika izdalītas arī Doles salas, Vecmīlgrāvja un Jaunmīlgrāvja, kā arī Bolderājas iedzīvotājiem. Turklāt nodaļā tika nodibināts dāmu pulciņš, kas kontrolēja Amerikas Sarkanajā Krustā palīdzības saņemšanai reģistrētos nespējniekus. Sākumā tajā darbojās piecas, vēlāk – 16 kundzes, kuras apskatīja nespējniekus, izlemjot par nepieciešamā apģērba piešķiršanu (darbības sākotnējā posmā šādi tika piešķirta arī amerikāņu dotā pārtika). Pirmajā darbības posmā šāda palīdzība ik dienas tika piešķirta apmēram 20–30 personām, bet 1920. gada martā – apmēram 80–100 cilvēkiem. Līdz 1920. gada martam šādā ceļā amerikāņu palīdzību bija saņēmuši 5500 cilvēki, bet vēl apmēram tikpat bija reģistrējušies un gaidīja palīdzību. Tika izsniegta bērnu, sieviešu un vīriešu veļa, virsdrēbes, adīti kamzoļi un gultas veļa, kā arī dažiem desmitiem cilvēku – apavi. Korpusa pārskatā īpaši bija uzsvērts, ka palīdzība tiek sniegta visu tautu pārstāvjiem – latviešiem, krieviem, ebrejiem, vāciešiem, poļiem, lietuviešiem u.c.⁴⁰ Savukārt korpusa Darba nodaļa nodarbojās ar Amerikas Sarkanā Krusta piešķirto drēbju pāršūšanu atbilstoši trūcīgo iedzīvotāju vajadzībām. Piemēram, 1920. gada sākumā no šādā veidā saņemtajiem 90 halātiem, 45 lielu un 294 mazu zeķu pāriem tika izgatavoti 97 sieviešu uzvalki, 1 vīriešu uzvalks, 171 sieviešu jaka, 24 bikses, 26 kleitiņas un 93 kreklīņi.⁴¹

Līdzīga veida amerikāņu sadarbība ar Latvijas Sieviešu palīdzības korpusu turpinājās arī vēlāk. Tā, piemēram, 1920. gada jūnijā šī organizācija izdalīja amerikāņu Sarkanā Krusta piešķirtās drēbes trūcīgajiem un karadarbības rezultātā cietušajiem iedzīvotājiem Majoros, Dubultos, Slokā un Slokas pagastā, Doles pagastā, gatavojās izdalīt Daugavgrīvā, Bolderājā, Olaines un Kalnciema pagastā, bet 30. jūnijā amerikāņu kapteinis H. van Renkens-Stams (*van Renken Stam*) kopā ar korpusa darbinieču grupu devās pusotras nedēļas ilgā braucienā pa kara izpostītajiem pagastiem un apdzīvotajām vietām gar Daugavu no Ulbrokas–Stopiņiem līdz Biržu pagastam, lai izdalītu amerikāņu piešķirtos kopumā 20 100 veļas gabalus. Turklāt tieši ar korpusa darbinieču starpniecību tika izdalīta amerikāņu dāvātā veļa trūcīgajiem bēgļiem Rīgā, Valmieras ielas karantinā (līdz 1920. gada jūnija beigām šāda palīdzība bija sniegta 526 bēgļiem).⁴²

Palīdzība tika sniegta arī citām pilsētām. Jau 1919. gada novembrī – Liepājas aizstāvēšanas laikā pret Bermonta karaspēku pilsētā ieradās ASV Sarkanā Krusta pārstāvji un dāvāja garnizona lazaretei un ambulancēm medikamentus, pārsienamos materiālus, matračus, veļu u.c. nepieciešamas lietas (zāles, drēbes, instrumenti tika piegādāti slimnīcām Rīgā, Liepājā, Jelgavā, Cēsīs, Valmierā un citur). 1920. gada aprīlī Liepājas garnizona priekšnieks par to izteica organizācijas Liepājas nodaļai vissirsnīgāko pateicību. 1919. gada decembrī tika nodibināta ASV Sarkanā Krusta Liepājas nodaļa leitnanta H. V. Deivisa (*Davis*),⁴³ vēlāk kapteiņa Vandersūrta (*Wandersoort*) vadībā, kura šeit materiālu novietošanai izīrēja fabrikas “Linoleums” noliktavu un līdz 1921. gada maijam bija bez maksas izdalījusi 250 319 drēbju gabalus, audumus, pārtikas produktus (kakao, cukuru, kondensēto pienu utt.) dažādām slimnīcām, Latvijas Sarkanā Krusta Liepājas nodaļai, sanatorijām, patversmēm, cietumiem un kara lazaretēm visā Lejaskurzemes apgabalā, kopumā apmēram 5000 tonnu apjomā un pusotra miliona ASV dolāru vērtībā. Piemēram, 1921. gada martā ASV Sarkanais Krusts dāvināja Liepājas pilsētas slimnīcai dzelzs gultas, matračus, segas un palagus, ķirurģiskos instrumentus, pārsienamo materiālu un citus medicīnas piederumus, bet aprīlī – apgērbu 2 miljonu Latvijas rubļu vērtībā. Iedzīvotāju nabadzība radīja nodaļai arī negaidītus sarežģījumus. 1920. gada 19. augustā tika izsludināta gaidāmā piekārtošanās iedzīvotājiem, kuriem nepieciešamas drēbes. Tas izraisīja cilvēku pulcēšanos jau naktī. No rīta Kaijas iela, kurā tas notika, bija pilna ar cilvēkiem, bet, kad tika atvērtas durvis, pūlis iebruka linoleja fabrikas telpās ar tādu sparū, ka reģistrāciju vajadzēja atcelt.⁴⁴ Tāpat 1920. gada 20. novembrī tika svinīgi atklāta Jelgavas aprīņķa slimnīca, un atklāšanā, kurā piedalījās arī ASV Sarkanā Krusta pārstāvji, tika īpaši uzsvērts, ka tas kļuvis iespējams, pateicoties amerikāņu dāvinātajām iekārtām un inventāram.⁴⁵

ASV Sarkanā Krusta sniegtā palīdzība bija patiesi daudzveidīga. Piemēram, 1919. gada novembrī Dž. Geids lūdza valdību un armijas Virspavēlnieka štābu atļaut E. Raienam apmeklēt Valmieras gūstekņu nometni, lai novērtētu gūstekņu vajadzības un sniegtu tiem palīdzību. Geids uzsvēra, ka šādi amerikāņi rīkojas visur – no Serbijas līdz Igaunijai. Atļauja, protams, tika dota, un amerikāņi iepazinās ar situāciju nometnē.⁴⁶ Rezultātā uz Ziemassvētkiem nometnē ieradās organizācijas pārstāvji un izdalīja gūstekņiem 413 apakšveļas un zeķu komplektus, par ko nometnes vadība izteica pateicību: “Gūstekņi sarkanarmieši pateicīgi amerikāņu tautai Amerikas Sarkanā Krusta misijas priekšnieka personā, kurš viņus nav aizmirsis grūtā brīdī.”⁴⁷

Latvijas varas iestādes iespēju robežās centās atvieglot amerikāņu darbību. Piemēram, 1920. gada 15. janvārī ASV Sarkanā Krusta komisijas Rietumkrievijā un Baltijas valstīs vadība lūdza Latvijas

Ārlietu ministriju atbalstīt amerikāņus, nepieciešamības gadījumā nogādājot organizācijas Helsinku birojā vēstules ar saviem kurjeriem, uz ko Latvijas ārlietu resors deva pozitīvu atbildi, piedāvājot ar kurjeriem nogādāt organizācijas vēstules ne tikai uz Helsinkiem, bet arī Tallinu, Varšavu, Kauņu vai jebkuru citu vietu, ar kuru pastāvēja šāda veida satiksme.⁴⁸ Savukārt 1920. gada 5. maijā Latvijas Ministru kabinets, ievērojot “Amerikas Sarkanā Krusta svētīgo darbību Latvijas labklājībai”, apstiprināja satiksmes un darba ministra jau 1919. gada 1. decembrī doto rīkojumu par organizācijas tiesībām bez maksas izmantot Latvijas telegrāfa, telefona un pasta pakalpojumus.⁴⁹

1920. gada ziemā, Latvijā un citās Baltijas valstīs uzliesmojot tīfa epidēmijai, cīņai pret to šeit ieradās arī amerikāņu ārsti. 23. februārī ASV pārstāvis Dž. Geids informēja Z. Meierovicu, ka saņēmis telegrāfisku ziņu no Valsts sekretāra par gaidāmo 20 amerikāņu ārstu nosūtīšanu ASV Sarkanā Krusta Rietumkrievijā un Baltijas valstīs rīcībā. Ļoti simptomātiski ir tas, ka tad, kad Z. Meierovics 26. februārī savas valdības vārdā lūdza Dž. Geidam nodot “Amerikāņu valdībai un amerikāņu nācijai mūsu vissirsnīgākās pateicības jūtas par šo jauno cilvēkmīlestības izpaušmi [...] Šo cilvēcības aktu, kas papildina labdarības darbu ķēdi, kādus cēlā amerikāņu nācija sniegusi Latvijai nolūkā mazināt tās iedzīvotāju ciešanas, pienācīgi novērtēs mūsu valsts pašreizējā, tāpat kā nākotnes paaudzes,” – Dž. Geids atbildes rakstā 27. februārī tikai sausi atzīmēja, ka viņš patiesībā vienīgi nodevis informāciju, taču nezina, vai tā atbilst patiesībai, jo “Amerikas Sarkanais Krusts nav valdības institūcija, bet privāta iniciatīva, ko atbalsta iedzīvotāju ziedojumi.”⁵⁰

1920.–1921. gadā arī pašas organizācijas pārstāvji, tikko radās izdevība, uzsvēra, ka tās darbībai nav nekādas saistības ar ASV valdību.⁵¹ Piemēram, 1920. gada novembrī sakarā ar baumām (tās parādījās arī presē) par ASV armijas brigādes ģenerāļa Malboro Čerčila (*Churchill*) gaidāmo ierašanos Latvijā inspicēt Sarkanā Krusta misijas darbību pēdējā lūdza presi iespiest paziņojumu, ka ģenerālis tiešām atrodas Eiropā, taču inspicē militāro atašeju darbību un viņam nav nekāda sakara ar ASV Sarkanā Krustu, kuram savukārt nav nekādas saistības ar armiju un kura uzdevums ir vienīgi “mazināt kara nesto postu un palīdzēt tiem, kas karā cietuši”.⁵² Līdzīgi notika arī citur, kur darbojās amerikāņu palīdzības organizācijas. Tai pašā laikā, neraugoties uz formāli uzsvērtu neitralitāti politiskajos un militārajos konfliktos, gan no ASV Sarkanā Krusta, gan ARA darbības Austrumeiropā bija skaidri nojaušams, ka to simpātijas ir pret lieliniekiem karojošo spēku pusē.⁵³ Vēl 1921. gada februārī, personiski pavadot palīdzības kravu no Rīgas uz Lietuvas galvaspilsētu Kauņu, Raiens arī šis valsts presē kārtējo reizi uzsvēra, ka Sarkanā Krusta darbība Baltijā nav jāidentificē kā ASV valdības darbība, taču piebilda, ka

nevajag identificēt valdības uzskatus ar amerikāņu tautas uzskatiem Baltijas valstu jautājumā.⁵⁴

Tūlīt pēc Latgales atbrīvošanas sākuma 1920. gada janvārī Latvijas iekšlietu ministra biedrs Francis Trasuns vērsās pie ASV Sarkanā Krusta ar lūgumu sniegt palīdzību Latgalei.⁵⁵ Drīz pēc tam (19. februārī) šī organizācija uzsāka darbību Daugavpilī un citās Latvijas austrumdaļas pilsētās. Par organizācijas pārstāvi Daugavpilī tika iecelts kapteinis Džons K. Vaitnijs (*Whitney*), kuram par tulku Latvijas Armijas virspavēlnieka štābs nozīmēja kapteini Herbertu Brašņevicu, bet pēc viņa saslimšanas ar tīfu 1920. gada februārī – leitnantu Grantiņu.⁵⁶ Tāpat 1920. gada februārī Rēzeknē darbību uzsāka ASV Sarkanā Krusta pārstāvis kapteinis Kliftons (*Clifton*), kuram par tulku tika piekomandēts Latvijas armijas jūras leitnants Kristaps Fersters, kuru pēc neilga laika nomainīja kareivis Miķelis Siliņš (Fersters no marta vidus tika piekomandēts Amerikāņu palīdzības administrācijai Rīgā).⁵⁷

Neviļus amerikāņi tika netieši iesaistīti arī šajā novadā pastāvošajās sarežģītajās attiecībās starp latviešu, poļu un Ilūkstes apriņķa daļu okupējušajām lietuviešu karaspēka daļām, kā arī Latvijas varas iestādēm. 17. aprīlī lietuvieši no Daugavas kreisā krasta atklāja uguni pa ASV Sarkanā Krusta motorlaivu (ceļā uz Rīgu) sešas verstis no Daugavpils, bet 18. aprīlī apšaudīja no Rīgas uz Daugavpili braucošo šīs organizācijas automobili. Par laimi, upuru nebija.⁵⁸ ASV Sarkanais Krusts sniedza ievērojamu palīdzību atbrīvotajiem Latgales apgabaliem, regulāri izsūtot medikamentus, drēbes, pārtiku u.c. piederumus no Rīgas pa dzelzceļu.⁵⁹ Daugavpilī organizāciju pārstāvēja vietējās poļu sabiedrības aktīva darbiniece juriste Ludmila Jakuboviča – un amerikāņu piegādātās preces tika izsniegtas iestādēm un privātpersonām. ASV Sarkanais Krusts, sākot ar 23. martu, Daugavpilī rīkoja koncertus – balles, kuru ienākumi tika ieguldīti pilsētas trūcīgo bērnu apgādē (arī ar apģērbu).⁶⁰ 1920. gada martā Amerikas Sarkanais Krusts piegādāja Daugavpils ebreju bērnudārzam 572 kleitas, 135 svīterus, 590 apakšveļas gabalus, 142 dvieļus, ziepes, vati, pārsējus, sērkociņus un šokolādi, līdzīgu palīdzību saņēma arī pilsētas patversme “Bērnu pils”.⁶¹ Turklāt uz Daugavpili palīdzības kravu, ko pavadīja īpaša misija, 1920. gada sākumā un agrā pavasarī nosūtīja Polijā strādājošā organizācijas misija. Poļu Lietuvas–Baltkrievijas frontes virspavēlnieks Staņisavs Šeptickis (*Szeptycki*) marta sākumā pateicībā par šo atbalstu uzsvēra, ka organizācijas “devīgā palīdzība ir bijusi iemesls daudziem priecīgiem brīžiem, ko izjutuši poļu karavīri”.⁶² Segtu ASV Sarkanā Krusta mašīnu ar ASV karodziņu Daugavpils ielās marta sākumā ievēroja arī iebraukušais poļu labējās preses korespondents Pšemislavs Mončevskis (*Mańczewski*).⁶³ Interesanti, ka vēl 1921. gada februārī ASV Sarkanā Krusta organizācija

atbalstīja Daugavpils pilsētas valdi, palīdzot tai organizēt bērnu siles tādiem bērniem, kuru mātēm dienā bija jāstrādā.⁶⁴

Tāpat ar Latvijas armijas vadību Amerikas Sarkanajam Krustam bija labas attiecības. No 1920. gada sākuma tiešus ASV Sarkanā Krusta dāvinājumus saņēma Latvijas armijas lazaretēs. Piemēram, 1920. gada 23. janvārī Kurzemes divīzijas lazarete saņēma no amerikāņu Sarkanā Krusta Daugavpilī 50 palagus, 60 spilvendrānas, 50 matračus, segas, halātus u.c. drēbes, medicīnas instrumentus un medikamentus,⁶⁵ 27. janvārī – 207 palagus, 246 operāciju halātus, 242 siltos halātus, 249 dvieļus, 42 segas, 100 pārus zeķu, 20 mutes lakatiņus, 5 šprīces, 10 adatas, 25 zobu birstes, 6 termometrus, 3. februārī – veļu, respiratorus un instrumentus – kaulu zāģi, skalpeļus, asās karotes, adatas, šķēres, pincetes, amputācijas nažus u.c., 15. jūnijā – mutes atplešanas instrumentu, pincetes, gumijas cimodus, gumijas palagus u.c.⁶⁶ Sākot ar februāri, Kurzemes divīzijas ārsts vērsās pie ASV Sarkanā Krusta pārstāvja Rēzeknē, lūdzot apgādāt pilsētā izvietoto lazareti ar nepieciešamajiem materiāliem un inventāru: piemēram, februārī tika lūgts jaunatklājamajai divīzijas tifa slimnīcai ar 100 gultām Rēzeknes tirdzniecības skolas telpās piešķirt 100 segas, 100 pārvalkus, 250 spilvendrānas, 150 dvieļus, 200 pārus zeķu, 150 pārus kurpju, 150 slimnieku halātus, 50 personāla halātus, 100 metrus marles un 500 gabalus marles saišu, 4. martā (raksta ievadā paskaidrojot, ka “Latvijas rūpniecībai nav iespējams atjaunot savu darbību tekošos apmēros, caur ko slimnīcas apgādāšana ar sanitāriem un saimniecības priekšmetiem ir ļoti apgrūtināta”) jaunatvērtajai lazaretēs tifa slimnieku nodaļai – 100 dzelzs gultas, 30 ūdens spaiņus, 15 kāju vanniņas, 50 mutes mazgājamās bļodas, 50 krūzes, 50 šķīvjus vai bļodas, 100 karotes, 50 pārus nažu un dakšiņu, 100 krūzes, 100 tējkarotes, 50 naktstraucus, 20 šiberus, 10 urīntraucus, 100 kreklus, 100 bikses, 100 dvieļus, 100 palagus, 100 spilvendrānas, 150 slimnieku halātus, 150 pārus čību, 50 segas, 50 spilvenus, 100 matračus, 10 ārstu halātus, 1 dezinfekcijas aparātu; tajā pašā 4. martā (“ievērojot to, ka grūti saslimušo kareivju apgādāšana ar zināma veida pārtiku ir ļoti apgrūtināta”) – 25 pudus biskvītu, 20 pudus kviešu miltu, 10 pudus rīsu, 10 pudus cukura, 500 bundžas kondensētā piena, 700 – sterilizētā piena, 25 pudus sviesta, 15 pudus speķa un 50 mārciņas kakao; 13. martā (sakarā ar zobārstniecības kabineta atvēršanu lazaretē) – kopumā 55 zobārstniecības piederumus, iekārtas un priekšmetus; 14. martā – apģērbu lazaretēs sievietēm personālam (9 sievietēm); 10. aprīlī (ievērojot “ar tifu saslimušo kareivju grūto stāvokli pārtikas ziņā, jo sveigs piens Rēzeknes novadā dabūjams ļoti mazā mērā”) – 30 mārciņas olu pulvera un 35 mārciņas auzu pārslu; 6. maijā (“ievērojot lielo papīra trūkumu un daudzumu, kāds iziet priekš lazaretēs vajadzībām”) – baltu rakstāmpapīru; 28. jūlijā – marli priekš 10 logiem

un mušpapīru, kā arī, ja vien iespējams, apmainīt 200 mārciņas rīsu pret putrainiem; 26. augustā – medikamentus, kuri “Latvijā grūti dabūjami un pa epidēmijas laiku ļoti vajadzīgi”; 5. septembrī – apģērbu un apavus lazaretē esošajiem 26 padomju karagūstekņiem; 5. oktobrī – apģērbu žēlsirdīgajām māsām; 23. oktobrī – 10 metrus vaskadrānas; 10. decembrī – aizdot uz laiku vienzirga dezinfekcijas kameru (20. decembrī tā tika saņemta). Spriežot pēc dokumentiem, vismaz vairākumā gadījumu prasītais arī tika saņemts.⁶⁷

Palīdzības apjomi Latvijas armijai bija patiesi ievērojami. 1920. gada septembrī Apsardzības ministrijas laikraksts “Latvijas Kareivis” konstatēja: “Pārāk maz mums pazīstama tā palīdzība, ko Amerikāņu Sarkanais Krusts pēdējos 6–7 mēnešos ir sniedzis mūsu armijai. Bet šī palīdzība ir patiešām milzīga un svētīga, un ir vērts, ka ne tikai bijušie slimnieki, ārstētie un izārstētie, kuriem amerikāņu palīdzība ir bijusi kā mīlās mātes gādība, bet ka katrs Latvijas kareivis justu un izteiktu sirsnīgāko pateicību par viņu.” 1920. gada februārī, pēc Latgales atbrīvošanas, armija Latgalē saskārās ar vietējo smago sanitāro apstākļu izraisītu tīfa epidēmiju, un ASV Sarkanais Krusts Rēzeknē ierīkoja savu nodaļu, apgādāja lazareti ar gultām, medikamentiem u.c. nepieciešamo slimības apkarošanai. 1920. gada jūlijā Latgalē izvietotajās armijas daļās sākās dizentērijas epidēmija, ko smagi izjuta arī frontē esošās vienības: “Šausmas pārņem, iedomājoties, kas būtu noticis ar saslimušiem, ja viņa netiktu uz to ātrāko un enerģiski apkarota. Lai šī apkarošana sekmētos, te bij atkal nepieciešama palīdzība lazaretēs ierīkošanā, jaunu punktu nodibināšanā, medikamentos, produktos utt. un pie tam steidzoša palīdzība. Un šo palīdzību visnotaļ sniedza amerikāņi. Tika iekārtotas palātas ar gultām, piederumiem, traukiem, tika atvērti ambulances punkti utt. Un, ja dizentērijas mirstības procents, piemēram, N divīzijas lazaretē sniedzās tikai līdz 6, tad te mums pirmā vietā jāpateicas amerikāņu gādībai, kura deva iespēju vest sekmīgu cīņu pret slimību.” Kurzemes divīzijas ārsta vietas izpildītājs ārsts kapteinis Alfreds Rubins ziņoja, ka izsitumu tīfa apkarošanai ar amerikāņu Sarkanā Krusta līdzekļiem tika atvērta un uzturēta arī lazarete Dricēnos, divīzijas lauka lazaretei piešķirtas 100 dzelzs gultas ar attiecīgo gultasveļas daudzumu, kas ļāva atvērt tīfa slimnieku nodaļu, liels medikamentu daudzums – 60 000 tabletes aspirīna, 30 000 – salola, 100 kg rīcinellās, 50 kg hloroforma utt. Citām slimnīcās nodaļām izsniegti 2000 palagi un 2000 segas, pārsienamais un komprešu materiāls, trauki, pārtikas vielas (465 kg olu pulvera, 200 kg rīsu, 179 kg auzu pārslu), kā arī citas nepieciešamās lietas. E. Raiens komandēja uz Latvijas armijas lazaretēm ārstu kapteini H. van Renkenū-Stamu, kurš šeit iesaistījās dizentērijas apkarošanā, kopā ar A. Rubinu apbraukājot epidēmijas skartās vietas. Tūlīt pēc tam tika atvērti asinssērgas ārstēšanas punkti Daugavpilī, Rēzeknē,

Zaļeščinā un Pasiēnē. Pirmajās divās vietās tika piegādāts viss nepieciešamais jau izveidotām slimnieku barakām, bet abās pārējās vietās ierīkoja jaunas barakas (Zaļeščinā ar 54 gultasvietām). Turklāt sekmiņai slimību apkarošanai amerikāņi ierīkoja un apgādāja ar nepieciešamo apmēram 15 slimnīcas visā Latgales teritorijā. Saskaņā ar A. Rubina teikto amerikāņi Kurzemes divīzijai katru nedēļu turpināja izsniegt medikamentus un citu nepieciešamo apmēram 800 dolāru (430 000 Latvijas rubļu) vērtībā. Apskats beidzās ar vārdiem: “Šie nepilnīgie dati vien jau liecina par to grandiozo palīdzības darbu, ko amerikāņi veikuši un turpina veikt mūsu armijas un mūsu iedzīvotāju labā. To mums būs pienācīgi vērtēt un cienīt.”⁶⁸ Turklāt organizācijas Daugavpils punktam tika uzdots apkalpot arī Ilūkstes apriņķa daļu pie pilsētas.⁶⁹ Bija vismaz trīs gadījumi, kad ASV Sarkanā Krusta komisijas Rietumkrievijā un Baltijas valstīs darbinieki, kas piedalījās tīfa epidēmijas apkarošanā 1920. gada ziemā un pavasarī, paši saslima un gāja bojā. Otrais un trešais no šiem gadījumiem bija 1920. gada martā, kad Narvā Igaunijā nomira leitnants Džordžs V. Vinfilds (*Winfield*) no Ņujorkas pavalsts (no tīfa) un leitnants Klifords Blentons (*Blanton*) no Tenesī pavalsts (no cīņas laikā ar tifu iegūtas pneimonijas).⁷⁰ Interesanti, ka pret Lietuvā strādājošajiem ASV Sarkanā Krusta pārstāvjiem tika vērsti pat bruņoti uzbrukumi. Tā 1920. gada sākumā uz L. Hendersonu tika raidīts šāviens, bet viņa pēctecis apakšmisijas Kauņā vadītāja amatā līdzīgā uzbrukumā pat tika ievainots (L. Hendersons uzskatīja, ka vainīgie bijuši komunisti).⁷¹ Tādējādi patiesi var saprast, kāpēc darbība Baltijas valstīs aplūkojamajā periodā pašiem amerikāņiem šķita nopietns pārbaudījums.

Interesanti, ka Latvijas vietējās varas iestādes pielika lielas pūles, lai izrādītu amerikāņiem savu atzinību, piemēram, 1920. gada 2. septembrī Latgales apgabala priekšnieks Andrejs Bērziņš ziņoja par amerikāņu palīdzību Iekšlietu ministrijai, lūdzot informēt par to presi, kā arī parūpēties, lai avīzes ar attiecīgo informāciju neuzkritošā veidā nonāktu amerikāņu rokās.⁷² Kopumā palīdzība Latgalei kā vistrūcīgākajam Latvijas apgabalam patiesi bija visbūtiskākā. Laikā no 1920. gada 19. februāra līdz 1921. gada 1. janvārim ASV Sarkanais Krusts pilnībā iekārtoja 15 parastas un 12 kara slimnīcas, 26 klīnikas un ambulances apgādāja ar medikamentiem, pārsienamajiem materiāliem u.c. ārstniecības līdzekļiem, ar medikamentiem pilnībā tika apgādāta arī 1 dzelzceļa un 2 skolu ambulances, 2 sanitārie punkti Veselības departamenta pārziņā un 6 veterinārās stacijas. Drēbes bija izdalītas 25 284 trūcīgiem Latgales iedzīvotājiem (69 718 apģērba gabali) un 506 Latvijas armijas karavīriem (1109 apģērba un veļas gabali), kā arī 228 padomju karagūstekņiem (859 apģērba gabali), 263 patversmju iemītniekiem (871 apģērba gabals), 20 pilsētu skolu 1959 skolēniem (7544 apģērba gabali), 43 nespējnieku namu iemītniekiem (382 ap-

ģērba gabali). Turklāt dažāda palīdzība tika sniegta trijām ugunsgrēkos nopostītām Latgales sādžām. Organizācija arī rūpējās par ARA virtuves apmeklējošo bērnu veselības stāvokli.⁷³

Amerikāņu labo attieksmi pret Latvijas armiju apliecina arī ASV Sarkanā Krusta pārstāvja Rīgā kapteiņa Forda B. Stīvensa (*Stevens*) organizētais cigarešu dāvinājums armijas Virspavēlnieka štāba virsniekiem un karavīriem 1920. gada 28. jūnijā.⁷⁴ Jāpiezīmē, ka šajā laikā – 1920. gada vasarā organizācijas darbinieku skaits Latvijā bija nozīmīgs. Jūlija sākumā tikai Rīgā vien strādāja 28 amerikāņu virsnieki, neskaitot šoferus u.c., kādi arī bija Latvijā.⁷⁵ Šis skaits praktiski palika līdzīgs visā darbības laikā, jo arī 1919. gada decembrī misijā Rīgā darbojās 26 cilvēki (22 virsnieki, divi šoferi un divas civilpersonas).⁷⁶

Organizācijas vadītājs Latvijā un Baltijas valstīs kopumā E. Raiens aktīvi sadarbojās ar Latvijas varas iestādēm un valdību. 1920. gada 11. jūnijā valdība griezās pie viņa ar lūgumu sniegt palīdzību Latvijas pilsoņiem Krievijas Pilsoņu kara apņemtajos rajonos (Kubaņas apgabalā, Gruzijā un citur). Nākamajā dienā E. Raiens kā ASV Sarkanā Krusta pārstāvis Rietumkrievijā un Baltijas valstīs informēja, ka viņa pārstāvētā organizācija darīs visu, lai atvieglotu mājupceļu Latvijas pilsoņiem cauri Balkānu valstīm.⁷⁷ Pašam E. Raienam bija labas attiecības ar Pagaidu valdības Ministru prezidentu K. Ulmani. 1920. gada februārī viņš pat pavadīja K. Ulmani braucienā uz Vecgulbeni un Balviem. Kamēr K. Ulmanis uzstājās tautas sapulcēs, E. Raiens kopā ar K. Ulmaņa adjutantu Miervaldi Lūkinu apkārtnes mežos devās medībās.⁷⁸

1920. gada beigās ASV Sarkanais Krusts piesūtīja amerikāņu tautas saziēdotās Jaungada dāvanas Latvijas Kara slimnīcā (vēlāk pārdēvēta par Rīgas Kara slimnīcu) esošajiem slimniekiem, par ko iestāde janvārī izteica pateicību.⁷⁹ Vēl 1940. gadā Latvijas armijas jubilejas izdevumā tika atzīmēts, ka sanitārajai nozarei Neatkarības kara laikā “vērtīgu palīdzību istā laikā sniedza Amerikas Sarkanā Krusta misija, nododot mūsu armijas rīcībā bagātīgus ārstniecības līdzekļu krājumus, ar kuru palīdzību varēja apmierināt nepieciešamās armijas sanitārās vajadzības līdz laikam, kamēr bija iespējams iegūt sanitāros līdzekļus no ārzemēm pirkšanas ceļā”.⁸⁰

1920. gada jūlijā sakarā ar Bērnu palīdzības fonda darbības pārtraukšanu un T. Orbisona aizbraukšanu sabiedrībā izplatījās baumas arī par gaidāmo ASV Sarkanā Krusta darbības izbeigšanu Latvijā. Rezultātā E. Raiens pat bija spiests sniegt presē oficiālu paziņojumu, ka viņa vadītā organizācija “negrasās apturēt savu darbību Latvijā tagad vai tuvākā nākotnē”. Viņš vēlreiz uzsvēra, ka tai nav nekāda sakara ar ASV valdību, bet tā pārstāv vienīgi 110 miljonus pilsoņu lielo amerikāņu tautu, kuras interesēs organizācija sniedz palīdzību Latvijas iedzīvotājiem.⁸¹

Pēc Neatkarības kara beigām ASV Sarkanais Krusts turpināja darbu Latvijā, galvenokārt dāvājot sadzīvē nepieciešamus priekšmetus un medikamentus trūcīgajiem iedzīvotājiem un dažādām organizācijām. Visā valsts teritorijā darbojās vairākas amerikāņu klīnikas un apmēram 50 ambulances. Tajās strādāja arī amerikāņu ārsti, bet 1921. gada augustā Latvijā ieradās 14 amerikāņu žēlsirdīgās māsas, kuras strādāja bērnu klīnikās Rīgā. Līdz 1921. gada pavasarim par organizācijas apgādi ar visu nepieciešamo bija atbildīga Latvijas valdības Apgādības, bet pēc tam – Iekšlietu ministrija.⁸²

Tomēr līdz ar Neatkarības kara beigām organizācija pakāpeniski sāka ierobežot savas aktivitātes Latvijā. Piemēram, 1920. gada septembrī Ventspils pilsētas administrācija un iedzīvotāji organizēja atvadu mielastu amerikāņu Sarkanā Krusta pārstāvjiem, kuri savas darbības laikā pilsētā bija izdalījuši 2000 bērniem un 2500 mazturīgajiem iedzīvotājiem drēbes un apavus, kā arī pilnīgi par velti ierīkojuši pilsētai slimnīcu ar 35 gultasvietām.⁸³ 1920. gada rudenī – 1921. gada pirmajā pusē uz Latviju plūda ievērojama bēgļu straume no Krievijas, un nozīmīgu palīdzību bēgļiem sniedza arī ASV Sarkanais Krusts. Rīgā Iekšlietu ministrijas bēgļu etapa (pārvietošanas) punktā laikā no 1920. gada jūnija līdz 31. decembrim amerikāņi izsniedza drēbes un apavus (silto apakšveļu, vilnas zeķes, kamzoļus, šalles un lakatus, kā arī zābakus) 19 670 trūcīgiem bēgļiem, turklāt mantu izdāle notika divas reizes nedēļā tiem, kuri bija iepriekš reģistrējušies, stingri ievērojot noteikumu, ka palīdzības saņēmējam jābūt trūcīgam.⁸⁴ No Krievijas atbraukušajiem bēgļiem ASV Sarkanais Krusts palīdzēja arī vēlāk. Piemēram, 1922. gada sākumā bēgļu etapa punktam un Rēzeknes karantīnas lazaretēm tika uzdāvināts liels daudzums gultas veļas, segu un medikamentu. Turklāt ziepes un veļa tika izsniegta arī trūcīgajiem bēgļiem.⁸⁵ 1920. gada oktobrī ASV Sarkanais Krusts atveda no Vladivostokas uz Helsinkiem 781 bērnu bez vecākiem, starp kuriem deviņi bija no Latvijas. 21. oktobrī E. Raiens lūdza Latvijas iestādes izkārtot viņiem ASV Sarkanā Krusta ierēdņa pavadībā mājupceļu uz dzimteni.⁸⁶ Savukārt 1921. gada 17. martā Ministru prezidents K. Ulmanis izteica personisku pateicību E. Raienam par “vērtīgu mantu” piegādi mazgadīgo noziedznieku ieslodzījuma vietai Irlavā: “Es lasīju šo daudzo, labošanās iestādes nabaga iemītniekiem domāto ļoti vērtīgo mantu sarakstu, un tas liek man izteikt Jums vissiltāko pateicību. Esmu pārliecināts, ka labdabīga psiholoģiskā audzināšana kopā ar patīkamām dāvanām un priekšmetiem, kas ir Amerikas Sarkanā Krusta augstsirdīgas dāvanas, panāks vislabvēlīgāko iespaidu uz šīm jaunajām, slimajām dvēselēm. Amerikas Sarkanais Krusts cenšas sniegt visu nepieciešamo palīdzību, un zem Jūsu sekmīgās vadības tas darbojas mūsu valstī jau gandrīz kopš Latvijas valsts pastāvēšanas sākumposma.” Savukārt 1921. gada 14. jūlijā

Ministru prezidents Z. Meierovics lūdza E. Raienu apsvērt iespēju piešķirt apmēram 100 dolārus katrai vai vismaz daļai no apmēram 1410 Latvijas pamatskolām, kurās pagaidām līdzekļu trūkuma dēļ nav izveidotas savas bibliotēkas (viņš, acīmredzot labi izprazdam amerikāņu organizācijas īpatnības, arī piebilda, ka šāda “palīdzība atstās dziļu un ilgstošu iespaidu mūsu tautā un sevišķi katra skolas jaunieša apziņā, jo visos gadījumos ziedojums tiks īpaši atzīmēts”), palīdzēt izveidot Latvijas Augstskolas (Latvijas Universitātes) Medicīnas fakultātes kliniku, sniegt iespēju apmeklēt ASV Rokfellerā fonda organizētos sešu mēnešu kursus 5–10 ārstiem un zināmam skaitam žēlsirdīgo māsu, kā arī līdzīgam skaitam Latvijas lauksaimniecības profesoru un studentu – vienu no lauksaimniecības koledžām (lai “apgūtu mūsdienīgās amerikāņu lauksaimniecības metodes”, turklāt šeit Z. Meierovics piezīmēja, ka par tām viņa “priekšgājējs Ulmaņa kungs, būdams pats studējis tās Nebraskā, bija sevišķi sajūsmināts”). Tāpat šajā rakstā tika lūgts apsvērt iespēju organizēt pasniedzēju apmaiņu. Savā 14. jūlija atbildē E. Raiens solīja apsvērt minētos lūgumus ar “attiecīgajām iestādēm”.⁸⁷

Svarīga bija arī ASV Sarkanā Krusta augstākās vadības labvēlība. 1921. gada maija sākumā Vašingtonā sāka strādāt Latvijas diplomātiskais pārstāvis L. Sēja, un jau 13. maijā viņa pieņēma ASV Sarkanā Krusta prezidents Livingstons Farands (*Farrand*), veltot viesim pusotras stundas. Šajā laikā L. Sēja izstāstīja viņam par Latvijas “bēgļu bēdām, par politiski saimniecisko stāvokli utt.”⁸⁸ Savukārt vasarā, viesojoties Latvijā, ASV Senāta loceklis Džozefam Frensam (*France*) izraisījās ass konflikts ar E. Raienu Rīgā, un L. Sēja 4. augustā ziņoja: “Senatora France’a un col. Ryan’a sadursme šē izsauca milzīgu sensāciju. Vakar visas avīzes ar to bija pilnas. Col. Ryan’s uzreiz palika, vismaz uz vienu dienu, par vienu no populārākiem pilsoņiem Amerikā. Pats par sevi saprotams, ka ar maz izņēmumiem Amerikas prese stāv col. Ryan’a pusē. Es ar lielu interesi gaidu senatoru France’u atbraucam.”⁸⁹

Ievērojama loma Latvijas iedzīvotāju apgādē jau kopš 1919. gada vasaras bija Savienotajās Valstīs izveidotajai Amerikas Sarkanā Krusta Latviešu nozarei (*Lettish Auxiliary of American Red Cross*), kuru vadīja latvietis mācītājs K. Bukrots (*Bucroth*) Bostonā. Nozare tika oficiāli izveidota 1919. gada 1. augustā, un tās oficiālais mērķis bija “Amerikas Sarkanā Krusta vadībā jebkurā iespējamā veidā sniegt palīdzību mūsu cietušajai valstij – Latvijai tik lielā mērā, cik organizācijas nolikumi un tiesības to atļauj”. 12. augustā nozares priekšsēdētājs K. Bukrots rakstiski informēja par darbības uzsākšanu Latvijas pārstāvi Lielbritānijā Georgu Bisenieku.⁹⁰ Darbība bija samērā vispusīga, piemēram, 1919. gada 18. oktobrī tika organizēts labdarības koncerts, kura ienākumus ziedoja bāreņiem Latvijā. Pasākumiem neapšaubāmi bija arī politiska nozīme. K. Bukrots 1919. gada 22. oktobrī vēstulē

Z. Meierovicam rakstīja: “Zāle bija pušķota Amerikas un jaunās republikas Latvijas un vidū Sarkanā Krusta karogiem. Tas padarīja lielu iespaidu uz visiem, kad iztulkoja un izskaidroja Latvijas valsts karoga vēsturisko nozīmi. Jo, patiesību sakot, līdz šim amerikāņi maz ko zinājuši par Latviju un viņas centieniem.” Turklāt latviešu kundzes (lielākā daļa – no K. Bukrota vadītās draudzes Bostonā) šuva dažāda izmēra bērnu drēbes, kā arī adīja jakas, zeķes, cimodus un šalles sievietēm un bērniem un zeķes vīriešiem. Tas viss tika nodots ASV Sarkanā Krusta galvenajā mītnē, bet no turienes – nosūtīts uz Latviju. Tāpat tika rīkoti koncerti, vākti ziedojumi utt. (piemēram, 29. novembrī tika organizēta plaša ziedojumu vākšanas kampaņa Bostonā, ko samērā plaši atzīmēja vietējā amerikāņu prese, informējot lasītājus arī par Latviju un tās situāciju kopumā). No 1919. gada rudens nozare tieši sadarbojās ar Latvijas Sarkanā Krustu.⁹¹

1921. gada augustā Latviju apmeklēja ASV Sarkanā Krusta delegācija, kuras sastāvā bija vairākas iestāžu pārstāves un žēlsirdīgās māsas, kuras iepazinās ar diezgan smago medicīnas un aprūpes situāciju Latvijā.⁹² 1921. gada 31. augustā Latvijas Sarkanā Krusta valde pieņēma vienbalsīgu lēmumu piešķirt E. Raienam organizācijas goda biedra nosaukumu (22. oktobrī, svinīgi saņemot Latvijas Sarkanā Krusta šim gadījumam izgatavoto mākslinieciski apstrādāto adresi, viņš kārtējo reizi izteica netiešu nosodījumu savai valdībai: “Kaut arī valdība nav oficiāli atzinusi, bet Amerikas tauta ir Latviju atzinusi un nāks viņai pretim, cik būs iespējams”).⁹³

Zināmā mērā sašaurinot savu darbību, 1921. gada maija sākumā Latvijas presē tika publicēts ASV Sarkanā Krusta paziņojums par pāreju uz jaunu darbības programmu. Līdz šim bijusi realizēta “vispārējās palīdzības programma”, kas Baltijas valstīs paredzēja “palīdzību katram trūcīgajam, neskatoties uz viņa vecumu, tautību, ticību vai kārtu”, apgādājot cilvēkus ar drēbēm un slimnīcas ar visu tām nepieciešamo miljoniem dolāru vērtībā. Turpretī turpmāk palīdzība visās Eiropas valstīs tiks sniegta vienīgi bērniem saskaņā ar pieņemto “Bērnu labklājības programmu”, kas paredz, ka organizācija “nāks palīgā ar sakopotām un sistemātiskām pūlēm katram trūcīgam bērnam Baltijas valstīs”. Līdz ar to tika paziņots par mantu dališanas pieaugušajiem pārtraukšanu, pievērstoties vienīgi bērnu apgādei, sevišķi – viņu medicīniskajai aprūpei ierīkotajās klīnikās ar liela skaita vietējo ārstu un žēlsirdīgo māsu palīdzību. Tika paziņots arī par vēl gaidāmo papildu medicīnas speciālistu ierašanos no ASV, kuri Latvijā palīdzēs realizēt jauno vietējās ASV Sarkanā Krusta nodaļas lozungu – “Palīdzība katram trūcīgam bērnam”.⁹⁴ 1921. gada 1. jūnijā ASV Sarkanais Krusts visā Eiropā bija pārtraucis vispārējo palīdzības darbu, to ievērojami sašaurinot un realizējot “Bērnu labklājības programmu”. Turpmāk palīdzība tika sniegta vienīgi nepilngadīgajiem. Baltijas valstīs tika

atvērtas kopumā 66 bērnu klīnikas, kurās katram bērnam bija nodrošināta ārstnieciska izmeklēšana un ārstēšana, ko bez atlīdzības veica ASV Sarkanā Krusta algoti ārsti un žēlsirdīgās māsas. Jūnijā Rīgā no Parīzes pienāca vilciena sastāvs (23 vagoni) ar amerikāņu Sarkanā Krusta mantām izdalīšanai Baltijas valstu trūcīgajiem bērniem minētās programmas ietvaros. Sakarā ar šajā laikā ARA gatavoto palīdzības akciju Krievijas badacietējiem Latvijas sabiedrībā un presē izplatījās baumas, ka arī šie krājumi domāti tālākai nosūtīšanai uz Krieviju, tāpēc ASV Sarkanais Krusts Latvijas presē paziņoja, ka tā “pastāvīgais sēdekļis ir Rīga” un tas “izplata savu darbību vienīgi Baltijas valstīs, un tādēļ arī nesen pienākušie 23 vagoni mantas ir nodomāti priekš jaunās “Bērnu labklājības programmas” izvešanas dzīvē Baltijas valstīs”.⁹⁵ Tā paša gada rudenī amerikāņi uzsāka savu noliktavu krājumu pakāpenisku pārvešanu no Liepājas uz organizācijas galvenajām noliktavām Francijā.⁹⁶

1921. gada oktobrī Latvijā vēl darbojās 18 amerikāņu Sarkanā Krusta ambulances (Rīgā, Jelgavā, Tukumā, Cēsīs, Jēkabpiestā, Krustpilī, Ventpilī, divas Liepājā, Talsos, Kuldīgā, Aizputē, Saldū, Rēzeknē, Daugavpilī, Valkā, Piedrujā un Ružānos). Vēl 1922. gada sākumā ASV Sarkanais Krusts saziņā ar Latvijas Iekšlietu ministriju dalīja Latvijas bērniem apģērbu. Februārī E. Raiens kā “Amerikāņu Sarkanā Krusta Rietumkrievijas un Baltijas valstu komisijas priekšnieks” vērsās pie Latvijas apriņķu priekšniekiem ar aicinājumu izveidot īpašas centrālkomitejas (tajās bija jāiekļauj pārstāvji no pašvaldības, skolām, policijas, organizācijām), kuras saņems Rīgā no amerikāņu noliktavas apģērbu un audumus, ko izdalīt trūcīgajiem bērniem līdz 12 gadu vecumam, vēlāk par to sniegtot amerikāņiem detalizētu atskaiti.⁹⁷ Tāpat organizācija rīkoja Rīgā bezmaksas mācību filmu demonstrāciju Latvijas ārstiem, pēdējā medicīnas kursa studentiem, vecmātēm un žēlsirdīgajām māsām (piemēram, 1921. gada 13. oktobrī filma par bērnu kopšanu pēc dzemdībām tika demonstrēta Rīgā “Grand kino”).⁹⁸

Raksturīgi, ka Latvijas pārstāvji centās iegūt ASV Sarkanā Krusta atbalstu arī citās valstīs. Piemēram, 1919. gada rudenī Latvijas pārstāvis Polijā bēgļu un gūstekņu lietās Pēteris Strods lūdza materiālu palīdzību – drēbes un citas nepieciešamās lietas Polijas gūstekņu nometnēs ieslodzītajiem latviešiem – bijušajiem sarkanarmiešiem. Kaut arī šīs organizācijas Polijas nodaļas pārstāvji sākumā solīja palīdzēt, galu galā tās vadītājs majors Molers pieklājīgi atteica, aizbildinoties ar to, ka saskaņā ar Polijas varas iestāžu apgalvojumu gūstekņi ir apgādāti pietiekami. Vēlreiz P. Strods mēģināja rast palīdzību pie amerikāņiem Varšavā pirms 1919. gada Ziemassvētkiem – kad sākās nepietiekami apģērbto gūstekņu – latviešu masveidīga atbrīvošana no nometnēm, taču atkal nesekmīgi, jo amerikāņi jau bija devuši svētku atvaļinājumā.⁹⁹

Tāpat jāatzīmē arī ASV Sarkanā Krusta misijas dalībnieku ne-tradicionālās aktivitātes Latvijā, pie kurām noteikti jāpieskaita kapteiņa Džeksona (*Jackson*) darbība. Būdams sportists (bokseris), viņš 1921. gada 8. jūlijā ieradās Latvijas armijas Rīgas garnizona Sporta klubā, uzdāvinādams tam 10 pārus “ļoti labu” boksa cimdu un vienu “rokas bali”. Turpmāk viņš kādu laiku darbojās klubā par boksa instruktoru, mācīdams latviešu karavīriem šī sporta veida pamatus.¹⁰⁰

1922. gada pavasarī Daugavpili un apkārtnē pārplūda Daugava, izpostot ievērojamas platības. Starp palīdzības sniedzējiem bija arī ASV Sarkanais Krusts (tas izsniedza cietušajiem iedzīvotājiem pārtiku, drēbes un medikamentus, aprīlī nosūtot uz Daugavpili no Rīgas vairākus vagonus ar šīm lietām), par ko zemkopības ministrs Volde-mārs Zāmuels aprīļa beigās izteica E. Raienam pateicību.¹⁰¹

Tomēr tieši 1922. gada pavasarī tika nolemts izbeigt ASV Sarkanā Krusta darbību Latvijā 1. jūlijā. Sakarā ar gaidāmo Latvijas un pā-rējo Baltijas valstu atstāšanu 1921. gada pavasarī Tartu Universitātē tika organizēti igauņu, latviešu un lietuviešu žēlsirdīgajām māsām paredzēti kursi, kuru mērķis bija sagatavot tās darbam ASV Sarkanā Krusta iestādēs pēc tā aizbraukšanas (no Latvijas kursus piedalījās piecas žēlsirdīgās māsas – Olga Dzintere, Alise Ruģēna, Leontīne Baumann, Anna Ziediņa un Vilhelmīne Freiberga).¹⁰² Jau 1922. gada 1. jūnijā Rīgas pilsēta savā īpašumā pārņēma bijušo ASV Sarkanā Krusta klīniku un bērnu veselības kopšanas centru Skolas ielā 35, kurš tika pievienots pilsētas 1. slimnīcas bērnu klīnikai. Savukārt jūnija vidū ASV Sarkanais Krusts dāvāja Rīgas pilsētas valdei sešas automašīnas (kopā Latvijas iestādēm tika atstātas astoņas automašīnas apmēram 2 860 000 Latvijas rubļu vērtībā¹⁰³). Kopumā organizācija Rīgas pilsētas rīcībā atstāja dažādus īpašumus 40 miljonu dolāru vērtībā. Ārpus Rīgas esošās organizācijas uzturētās klīnikas (piemēram, Liepājā) pārgāja Latvijas Sarkanā Krusta īpašumā.¹⁰⁴ Organizācija līdz pat savas darbības beigām piegādāja pa Latvijas dzelzceļiem pārtikas ešelonus badā cietušajiem iedzīvotājiem Krievijā. 1921. gadā Latvi-jas Sarkanais Krusts risināja sarunas par iespējām izmantot Krievijā iztukšotos ASV organizāciju dzelzceļa vagonus Latvijas bēgļu no-gādāšanai dzimtenē.¹⁰⁵

Pēdējā – nepilnajā darbības gadā ASV Sarkanais Krusts, tāpat kā iepriekšējos gados, Iekšlietu ministrijas Veselības departamentam pie-šķīra medikamentus, dezinfekcijas līdzekļus, pārsienamos materiālus un traukus, kuri tika izsniegti valsts slimnīcām, leprozorijiem, paš-valdību un labdarības iestāžu slimnīcām un ambulancēm. Kopumā tikai medikamenti vien valsts iestādēm bija izsniegti par 1 524 903, pašvaldību iestādēm – par 230 817, labdarības iestādēm – par 165 288 Latvijas rubļiem (kopā 1 921 008 rubļi), pārsienamie materiāli ko-

pumā par 356 738 rubļiem utt.¹⁰⁶ ASV Sarkanais Krusts stimulēja Latvijas veselības aizsardzības sistēmu arī citādos ceļos, piemēram, 1922. gada vasarā E. Raiens piedalījās Latvijas Sarkanā Krusta organizētajās pirmajās Bērnu dienās Latvijā un pēc tam ziedoja veselīgākajiem un par to godalgotajiem bērniem 50 000 Latvijas rubļus skaidrā naudā.¹⁰⁷

Traģiska un zināmā mērā simboliska bija komisāra E. Raiena vietnieka – majora Hjū Rida Grifina (*Griffin*) nāve Latvijā 1922. gada 5. maijā.¹⁰⁸ Amerikāņu Sarkanā Krusta vadošais darbinieks tika guldīts Latvijas zemē – 7. maijā viņš izvadīts no ASV Sarkanā Krusta nama Andreja ielā 6 un svinīgi, ar militāru godu apbedīts Rīgas Meža kapos. Viņa bērū ceremonijas norise un tās atspoguļojums presē savdabīgā veidā liecināja par organizācijas darbības nozīmi Latvijas valstī: “Ar Amerikas valsts karogu pārsegtā šķirstā nelaiķi veda sešjūgu lielgabalu ratos, un viņam pakaļ nesa krāšņus lauru un puķu vainagus, aiz kuriem sekoja valdības iestāžu un ārzemju karamisiju, un diplomātijas priekšstāvji un liels ļaužu pulks. Kapsētā no vārtiem līdz kapam bija nostādīti militāri godasargi parādes mundieros. Nelaiķi nesa uz kapu mūsu virsnieki-ārsti. Ielaižot šķirstu kapā, godasargu rota salutēja. Garīgo ceremoniju izpildīja amerikāņu mācītājs Dr. Džordžs A. Simons (*Simons*) no Rēveles. Pirmā pušķoja nelaiķa kapu ar 15 lauru un puķu vaināgiem Apsardzības ministrijas goda rota, tad mācītājs svētīja kapu. Valsts prezidenta vārdā nolika vaināgu Satversmes sapulces sekretārs [Erasts] Bite, cildinot nelaiķa lielo cilvēkmīlestību. Dr. med. [Pēteris] Sniķers kā kara sanitārpriekšnieks izcēla nelaiķi par vienu no ievērojamākajiem amerikāņu lielās cilvēkmīlestības organizācijas darbiniekiem. Neskatoties uz 72 gadu vecumu, viņš sniedzis Bermonta laikā ievainotiem ne vien ārstniecisko palīdzību, bet darbojies cīņu vietās, iznesdams no uguns ievainotos. Pēc kara nelaiķis veicinājis arī Latvijas lauksaimniecību, apgādājot labākās lauksaimniecības mašīnas u.c. piederumus. Igaunijas konsuls [Karls] Megi atzīmēja nelaiķa nopelnus arī viņa tēvijas armijā un nolika lauru vaināgu. Amerikas sūtnis [Evanss] Jangs [*Young*] un Ārlietu ministrijas priekšstāvis cildināja nelaiķa idejismu cilvēkmīlestībā. No Iekšlietu ministrijas direktors Dr. [Jānis] Kivickis sevišķi izcēla nelaiķa mīlestību pret bērniem un jaunatni un viņa lielo palīdzību bēgļiem un Daugavpils plūdus cietušiem. No Rīgas pilsētas kapu pušķoja ar lauru un rožu vaināgu slimnīcas direktors Dr. [Ernests] Putniņš. Svētība, kādu nesis Amerikas Sarkanais Krusts, nav novērtējama. Sarkanā Krusta priekšstāvis Dr. med. [Jānis] Jankovskis ar dziļu godbijību atcerējās nelaiķa pašai dziedzību un lietpratību. No Satiksmes ministrijas un dzelzceļnieku sanatorijas Dr. [Kārlis] Barons veltīja nelaiķim sirsnīgu pateicību. Rožu vaināgu nolika no Izpostīto apgabalu kongresa padomes [Marta] Celmiņas kundze, kuras pateicības vārdus noslēdza

latvju kareivju atvadišanās bazūnes skaņas. Novēlam vieglas smiltis pateicīgās Latvijas klusajā priedainē.”¹⁰⁹

Tikpat izteiksmīga bija E. Raiena presē atreferētā runa 1922. gada 31. maijā Rīgas pilsētas valdes organizētajā svinīgajā pasākumā, kurā piedalījās gan pilsētas administrācija un slimnīcu vadība, gan Latvijas Augstskolas Medicīnas fakultātes personāls, ārsti u.c. Pēc pilsētas dāvētā krāšņā albuma saņemšanas E. Raiens sacīja: “Jūtos dziļi aizkustināts par laipno godināšanu, kuru Rīgas pilsēta parāda man un pārējiem Amerikas Sarkanā Krusta darbiniekiem. Turu par vajadzīgu atgādināt to notikumu gaitu, ar kuriem bija saistīta Amerikas Sarkanā Krusta darbība Baltijas valstīs, lai parādītu, kas sasniegts pēdējos gados. Par to, ka vispār bija ļoti maz zināms par Latvijas valsts nodibināšanos, liecina sekojošais: kad es 1919. g. jūlija mēnesī atrados Berlīnē, tad saņēmu rikojumu izvest uzdevumu, kuru uzlika Amerikas tauta attiecībā uz Latviju. Es saku, ka šis uzdevums izdarīts Amerikas tautas vārdā, jo Amerikas valdība, par nožēlošanu, vēl nav formāli atzinusi Latviju. Tomēr šādu atzīšanu ir devusi Amerikas tauta, sūtot savu palīdzību Latvijas iedzīvotājiem. Man bija uzdots sniegt palīdzību 10 000 iedzīvotājiem, kuri esot bez pienācīga apģērba un dzīvokļiem un atrodoties uz salas “Latvija” Rīgas jūras licī. Lai ievāktu tuvākas ziņas par šo salu, es braucu uz Skandināvijas valstīm, bet tur nekā nezināja pateikt. Ceļā uz Rēveli man gadījās piestāt Liepājas ostā. Tur pirmo reizi dabūju zināt, ka nodibinājusies Latvijas valsts, kuras valdība atrodas uz kuģa “Saratov”. Neskatoties uz to, šī valdība bija spējīga veikt savu uzdevumu un vēlāk pārnāca uz Rīgu. Rēvelē dabūju zināt, ka sala, kuras iedzīvotājiem man bija uzdots sniegt palīdzību, ir tā, kas atrodas Daugavā iepretim Rīgas tiltam. Amerikas Sarkanā Krusta komiteja ar izdališanai paredzētām mantām ieradās Jelgavā 1919. gada oktobra mēneša sākumā. Bij nodomāts nokļūt ar vilcienu līdz Rīgai, bet tas nebija iespējams, jo patlaban sākās Bermonta trupu uzbrukums. Tikai oktobra mēneša beigās caur Bolderāju un Milgrāvi mēs nokļuvām Rīgā. Te redzējām, ka pret ienaidnieku celtas tranšejas, ka Rīgas droširdīgiem iedzīvotājiem trūkst apavu, medikamentu, apsienamā materiāla. Amerikas Sarkanais Krusts ļoti labprāt deva, kas bij tā ricībā, lai mazinātu šo trūkumu. Latvijas armijas ciņas un stāvoklis mums atgādināja vēsturiskos notikumus pie Amerikas valsts patstāvības nodibināšanas, kad ziemas laikā Vašingtona armija cieta lielu trūkumu. Toreiz, tāpat kā Latvijas valsts pastāvēšanas sākumā, valūta bij mazvērtīga. Ja mēs salīdzinām to, kādā stāvoklī atradās Latvijas valsts un Rīgas pilsēta 1919. gada rudenī, ar to, kādā valsts un Rīgas pilsēta atrodas tagad, tad jāsaka, ka panākts ir ārkārtīgi daudz. Tas sasniegts nevis caur to, ka sniegta palīdzība no ārienes, bet gan caur Latvijas tautas centību un pašdarbību. Rīgas pilsēta pāris gadu laikā ir paspējusi ļoti ievērojamā mērā atdzimt, par to liecina tas

stāvoklis, kādā te atrodas tagad skolas, slimnīcas, sociālā apgādība. Rīga skaitāma par vistīrāko pilsētu. Rīgas 1. pilsētas slimnīca pēc savas iekārtas un darbības skaitāma par vienu no vislabākām starp publiskām slimnīcām Eiropā. Ņemot vērā, ko Latvijas valsts un Rīgas pilsēta sasniegušas pēdējo 3 gadu laikā un ka Amerikas Savienoto Valstu tagadējais stāvoklis sasniegts tikai pēc apmēram 150 gadiem, tad droši varu apgalvot, ka Latvija, relatīvi ņemot, ar laiku sasniegs to pašu, ko Amerika, atskaitot, zināms, valsts platību un iedzīvotāju skaitu. Amerikas Sarkanam Krustam bij sevišķa labpatika darīt visu iespējamo izpalīdzības ziņā, jo redzēja, ka tas ir pūliņu vērts. Jūlija mēnesī mēs atstāsim Latviju, bet viņa, tāpat kā Rīgas pilsēta, paliks mūsu dzīvā atmiņā. Man ir tas gods izteikt savā un savu līdzdarbinieku vārdā vissirsnīgāko atzinību vietējām iestādēm un darbiniekiem par to laipnību un pretimnākšanu, kura vienmēr un visur mums ir tikusi parādīta. Būdami Amerikā, mēs neaizmirsīsim Latviju un Rīgu un vienmēr būsīm gatavi darīt it visu, kas stāv mūsu spēkos, priekš Latvijas un Rīgas pilsētas, ja pēc tā rastos vajadzība. Sevišķu atzinību izteicu Rīgas 1. slimnīcas direktoram Dr. E. Putniņa kungam, kuru mēs mācījāmies pazīt un cienīt pa mūsu darbības laiku Rīgā. Izsaucu daudz laimes un labas sekmes kā Latvijas valstij, tā Rīgas pilsētai!”¹¹⁰

1922. gada jūnijā Rīgas pilsētas valde, ievērojot ASV Sarkanā Krusta nozīmīgo pilsētai sniegto atbalstu un daudzos dāvinājumus, ievēlēja E. Raienu par Rīgas goda pilsoni (jau maijā viņš tika ievēlēts par Rīgas pilsētas 1. slimnīcas goda kuratoru¹¹¹). 30. jūnijā viņš ieradās atvadu audiencē pie Valsts prezidenta Jāņa Čakstes, kurš viņam pasniedza piešķirto Lāčplēša Kara ordeni (III šķiras ordenis viņam kā vienīgajam amerikānim tika piešķirts par to, ka 1919. gada oktobrī un novembrī, būdams “ASV Sarkanā Krusta priekšnieks, pašizlīdzīgā darbā sekmēja mūsu armijas apgādi ar medikamentiem, apģērbu un pārtiku, zem tiešas pretinieka uguns bieži apmeklēja priekšējās līnijas”¹¹²). Tās pašas dienas vakarā Iekšlietu ministrija organizēja atvadu mielastu ar visu ASV Sarkanā Krusta darbinieku piedalīšanos.¹¹³ Savukārt Latvijas Sarkanais Krusts apbalvoja E. Raienu ar savas organizācijas Goda krustu.¹¹⁴

Tūlīt pēc iebraukšanas Ņujorkā 1922. gada augustā “pēc septiņu gadu medicīnas un palīdzības darba dažādās Eiropas valstīs” E. Raiens sniedza plašu interviju laikrakstam “The New York Times”, kurā uzsvēra nozīmīgo progresu, ko Baltijas valstis pēdējos gados sasniegušas, arī pateicoties amerikāņu atbalstam: “Viņas ir līdzsvarējušas savus budžetus un, ciktāl ir runa par produkciju, ir ekonomiski neatkarīgas, sacīja pulkvedis Raiens, runājot par Latvijas, Igaunijas un Lietuvas atveseļošanu. 1919. gadā, kad mēs pirmo reizi ieradāmies Rīgā, cilvēki bija apmulsuši, dezorganizēti, bezpalīdzīgā stāvoklī. Viņi taustījās

tumsā, nezinot, kas notiks nākamajā dienā, daudz par to nesatraucoties. No tā [1919.] gada janvāra līdz maijam boļševiku propaganda bija spēcīga, un, tikai pateicoties spītīgai cīņasgribai, sīvai cīņai un smagam darbam, šīs trīs valstis šodien neatrodas nožēlojamajā Krievijas stāvoklī. [...] 1919. gadā septiņi vai astoņi miljoni šo valstu iedzīvotāju bija tikpat nedroši par savu nākotni kā pārējie 100 000 000 Krievijas iedzīvotāju. Pat pēc atzišanas saņemšanas no Tautu Savienības revolūcijas draudi turēja šīs valstis haotiskos un neregulētos apstākļos. Tikai pašreiz par normāla stāvokļa sasniegšanu liecina sajūta, ka nemiers ir pārvērties par kaut ko vairāk stabilu, izturīgāku un ilgstošāku. Daudziem no šiem cilvēkiem karš ir normāls un miers ir nenormāls. Tā ir realitāte ne tikai Baltijas valstīm, bet visai Eiropai. Zēni ir atstājuši savas skolas un klases kopš 1914. gada, lai iestātos armijā. Viņiem karš ir dabiskā dzīve. Viņi tagad nevar atgriezties skolā, lai pabeigtu savas pārtrauktās mācības, pēc demobilizācijas viņiem ir jāmeklē jauna nodarbošanās, jauna profesija. Baltijas valstīm, tāpat kā citām zemēm, ir jāatrisina šī problēma. Tas, ka tās ir spējušas, boļševikiem pastāvīgi klauvējot pie durvīm, stabilizēt savu tirdzniecību, nodibināt savas skolas un atjaunot rūpniecību, liecina ļoti tām par labu. Ja tām piemistu Centrālās un Austrumkrievijas krievu slinkums un neizlēmība, tas nebūtu iespējams. Taču tās no dabas ir saimnieciska, darbīga, uzņēmīga grupa, kas, iespējams, demonstrē vāciešiem raksturīgo efektivitāti un organizāciju. Pirmo divu darbības gadu laikā mūsu misijā ietilpa tikai vīrieši. Tā bija pārāk bīstama vieta, lai nodarbinātu palīdzības darbā sievietes. Mūsu darbs lielā mērā aprobežojās ar bēgļu ēdināšanu, medicīniskās palīdzības sniegšanu un tīrības uzturēšanu. Plosījās tīfs, un starp pusbadā esošajiem iedzīvotājiem tam bija vāja pretestība. Amerikas sniegtā palīdzība bija nenovērtējama. Nekas cits nevarēja glābt situāciju. Pēdējā gada laikā mums bija arī četrdesmit sešas sievietes – žēlsirdīgās māsas un palīdzības darba darbinieces, kuras palīdzēja organizēt žēlsirdīgo māsu darbību slimnīcās.” Tikpat atzinīgi šajā intervijā E. Raiens izteicās arī par sieviešu emancipāciju visās trijās Baltijas valstīs (ieskaitot viņu parlamentāro darbību) un jaunizveidotajām Latvijas, Igaunijas un Lietuvas augstskolām.¹¹⁵

1923. gada rudenī E. Raiens, kurš, kā jau minēts, bija arī Latvijas Sarkanā Krusta pirmais goda biedrs, 40 gadu vecumā nomira no malārijas Teherānā, kur darbojās kā savas organizācijas pārstāvis palīdzības sniegšanā zemestrīcē cietušajiem iedzīvotājiem Persijas dienvidaustrumu daļā. Latvijas prese izjusti atreferēja laikrakstā “Chicago Tribune” publicēto nekrologu, un Latvijas valdības Ministru prezidenta vietas izpildītājs un satiksmes ministrs Jānis Pauļuks nosūtīja ASV Sarkanajam Krustam valdības vārdā vissirsnīgāko līdzjūtību sakarā ar E. Raiena nāvi.¹¹⁶

Organizācijai atstājot valsti, daudzas tās īpašumā esošās mantas palika vai tika izdalītas Latvijas organizācijām, iestādēm un privātpersonām. Šim daudzumam vajadzēja būt ievērojamam, jo 1922. gada 28. augustā Finanšu ministrijas Muitas departaments aicināja iestādes un personas, kuru rīcībā atrastos šāds īpašums, mēneša laikā pieteikt to muitas nodokļa nomaksāšanai.¹¹⁷ ASV Sarkanais Krusts atstāja Latviju, taču atmiņas par tā darbību saglabājās ilgi. Arī turpmākajos gados ASV Sarkanais Krusts joprojām izrādīja noteiktu atbalstu Latvijas iedzīvotājiem. Piemēram, 1923. gada pavasarī Latvijas Sarkanā Krusta Bērnu fonds saņēma amerikāņu ziedojumu Latvijas bērniem – 4 miljonus Latvijas rubļu, kuri bija jāsadala proporcionāli starp visu Latvijā dzīvojošo tautību bērniem.¹¹⁸

Vēl 1922. gadā Parīzē notikušajā ASV Sarkanā Krusta konferencē E. Raiens, bijušais organizācijas komisārs Baltijas valstīs, savā referātā atzīmēja, ka sākotnēji organizācija Baltijas valstīs (Latvijā, Igaunijā un Lietuvā) pavisam atvērusi 140 bērnu klīnikas, kuru skaits vēlāk samazināts līdz 100. Kopumā sniegta palīdzība 84 464 bērniem, bet vairāk nekā 100 000 – medicīniski uzraudzīti. Klīnikās pieņemti 290 615 slimnieki, mājās apmeklēti 49 489 slimie, Rīgā atvērtas trīs zobārstniecības klīnikas, kurās ārstējies kopumā 12 281 bērns; pabalsti – drēbes un autiņi, kā arī mazākā apjomā pārtika – izsniegti bēgļu bērniem līdz 5 gadu vecumam, kara invalīdu un bēgļu bērniem, kuri drēbju trūkuma dēļ nevarēja apmeklēt skolu; Latvijā drēbes izsniegtas apmēram 32 000 bērnu (kopumā ap 42 000 komplektu); mātēm ierīkotas klīnikas ar centru Rīgā un organizēti kursi par zīdaiņu kopšanu, līdz 1922. gada februārim (apmēram pusgada laikā kopš šīs akcijas sākuma) reģistrētas 578 mātes, 450 gadījumos viņām izsniegti autiņi un ēdiens, bet 726 gadījumos mātes apmeklētas mājās. E. Raiens uzskatīja: “Darba rezultāts esot tas, ka vietējie Sarkanie Krusti pēc Amerikas Sarkanā Krusta izvākšanās ar lielu interesi turpina iesāktu tautas veselības kopšanas darbu, bet lielākais šķērslis Amerikas Sarkanā Krusta programmas kārtīgai izvešanai Baltijas valstīs bijis viņu nenokārtotais ekonomiskais stāvoklis, kuru padarot vēl komplicētāku pastāvošais šķiru un tautību antagonisms.”¹¹⁹

Kopumā ASV Sarkanā Krusta vadītāja E. Raiena attieksme pret Baltijas valstu neatkarības jautājumu ievērojami atšķīrās no viņa valsts valdības nostājas, būdama daudz labvēlīgāka, turklāt, kā jau minēts, pats E. Raiens par to atklāti runāja, tiklīdz radās tāda izdevība. Tomēr dažos gadījumos ASV valdības oficiālā politika iespaidoja arī viņa vadītās misijas darbinieku attieksmi. Tā, piemēram, 1920. gada 20. martā Z. Meierovics sūdzējās ASV Sarkanā Krusta vadībai Rīgā, ka tā ierēdņi uz Latvijas robežas atteikušies uzrādīt pasi un “pat pauduši savu neapmierinātību” par šo vispārēji atzīto pienākumu. H. Grifins

22. martā atbildēja, ka “Amerikas Sarkanā Krusta politika vienmēr ir sadarboties visos ceļos ar valdībām valstīs, kurās mēs darbojamies, un ievērot to izdotos likumus un noteikumus. Mūsu iestāde priecāsies saņemt ziņu par jebkuru Amerikas Sarkanā Krusta locekli, kurš to nedarīs.” Vienlaikus H. Grifins izteica cerību, ka Latvijas valdība radīs iespēju izsniegt Sarkanā Krusta locekļiem vīzas uz vairākiem mēnešiem – ilgāku periodu nekā līdz šim¹²⁰ (acīmredzot minētais arī bija galvenais uz robežas demonstrētās amerikāņu nepaklausības cēlonis, kas tomēr ienesa kopumā ļoti labajās attiecībās ar ASV Sarkanā Krustu Latvijā zināmu sarūgtinājumu).

Jāpiezīmē, ka 1922. gadā Latvijas Sarkanā Krusta jaunajai organizācijai – Latvijas Jaunatnes Sarkanajam Krustam nozīmīgu palīdzību sniedza ASV Jaunatnes Sarkanais Krusts, tādējādi arī atstājot savas pēdas Latvijas vēsturē.¹²¹ ASV Sarkanā Krusta vārds arī turpmākajos gados atskanēja Latvijā – gan līdz pat valsts neatkarības iznīcināšanai 1940. gadā atceroties sniegto atbalstu Neatkarības cīņās un uzreiz pēc tām, gan citos aizjūras zemes sniegtā atbalsta gadījumos. Piemēram, 1928. gada beigās ASV Sarkanais Krusts caur savas valsts sūtniecību nogādāja humāno palīdzību plūdos un neražā cietušo Latvijas apgabalu iedzīvotājiem, kā arī amerikāņu bērnu sarūpētās Ziemassvētku dāvanas tajos dzīvojošajiem bērniem.¹²²

* * *

ASV nevalstiskās organizācijas – Amerikas Sarkanā Krusta darbība Latvijā Neatkarības kara un tam sekojošā perioda laikā jāatzīst par ļoti nozīmīgu, pirmkārt, no kopš 1914. gada bez pārtraukuma ilgušo karu, bēgļu kustības un dažādu okupācijas režīmu Latvijas zemei un tautai nodarīto smago postījumu un izraisītā trūkuma likvidācijas un atvieglošanas viedokļa. Latvijas iedzīvotājiem un karavīriem sniegtais bezmaksas atbalsts pārtikā, apģērbā un medikamentos bija ļoti būtisks, un tā saņēmēji vēl pēc daudziem gadiem atcerējās amerikāņus tieši saistībā ar šo palīdzību. Amerikas Sarkanā Krusta palīdzība Latvijai aplūkojamajā periodā, līdzīgi kā citās Austrumeiropas valstīs, koncentrējās uz humāno atbalstu trūcīgajiem iedzīvotājiem, kurš tika realizēts tieši un arī sadarbībā ar vairākām Latvijas organizācijām (pirmkārt Sieviešu palīdzības korpusu un Latvijas Sarkanā Krustu), kā arī palīdzību medicīnas iestādēm civilajā un militārajā resorā ar ārstēšanas līdzekļiem un inventāru. Turklāt dažādās Latvijas vietās tika izveidotas arī īpašas Amerikas Sarkanā Krusta acu slimību un zobārstniecības klīnikas bērniem. Amerikāņu atbalsts dizentērijas un tīfa epidēmiju laikā 1920. gadā bija ārkārtīgi nozīmīgs, glābjot daudzu iedzīvotāju un karavīru dzīvību. Organizāciju pilnībā atbalstīja arī palīdzībā dziļi ieinteresētā Latvijas valdība.

Savukārt, raugoties no divpusējo attiecību viedokļa, ASV nevalstisko organizāciju – Sarkanā Krusta, YMCA un YWCA darbinieku Latvijā paveiktais skaidri apliecināja, ka ASV valdības oficiālais viedoklis par Latvijas un citu Baltijas valstu pagaidu neatzīšanu nekādā gadījumā nav amerikāņu tautas pārliecība, tieši šīs organizācijas lielā mērā panāca pozitīvu attieksmi pret savu valsti Latvijā un arī citās zemēs, kurās tās darbojās. Īpaši nopelni šīs nostājas atklātā paušanā bija ASV Sarkanā Krusta vadītājam Baltijas valstīs E. Raienam. Turklāt viņš un citi samērā daudzskaitlīgās ASV Sarkanā Krusta misijas darbinieki 1919.–1922. gadā Latvijā un citās Baltijas valstīs ne vien sniedza ārkārtīgi nepieciešamo humāno atbalstu un popularizēja savu valsti, bet arī paši ieguva informāciju par līdz šim ASV praktiski nepazīstamajām zemēm, izplatot to tālāk dzimtenē.

ATSAUCES UN PIEZĪMES

- ¹ Sk. sīkāk: *Jēkabsons Ē.* ASV attieksme pret Latviju 1918.–1922. gadā // Vēsturnieks profesors Dr. phil. LZA ārzemju loceklis Andrievs Ezergailis. Biobibliogrāfija. Darbābiedru veltījumi 70 gadu jubilejā / Sast. J. Bērziņš. – Rīga: LU Latvijas vēstures institūta apgāds, 2000. – 198.–263. lpp.
- ² *Jēkabsons Ē.* Amerikas Savienoto Valstu Jaunekļu kristīgās savienības (YMCA; Young Men Christian Association) un Jaunavu kristīgas savienības (YWCA; Young Women Christian Association) darbība Latvijā 1920.–1922. gadā // Latvijas Arhīvi. – 2009. – Nr. 4. – 31.–62. lpp. Pieejams arī: <http://www.arhivi.lv/sitedata/ZURNALS/2009.Nr.4.pdf>
- ³ Sk. sīkāk: *Dock L., Pickett S., Noyes C., Clement F., Fox E., Van Meter A.* History of American Red Cross Nursing. – New York, 1922. – P. 387–1133; History of the American Red Cross. Pieejams: <http://www.redcrosslv.org/history.html>; A Brief History of the American Red Cross. Pieejams: <http://www.redcross.org/museum/history/brief.asp> (skatīts 2009. g. 24. decembrī).
- ⁴ *Skalbe K.* Pie mūsu Amerikas draugiem // Jaunākās Ziņas. – 1919. – 21. jūl.
- ⁵ Amerikas Sarkanā Krusta priekšstāvis frontē // Kurzemes Vārds. – 1919. – 2. sept.
- ⁶ *Tarulis A.* American-Baltic Relations 1918–1922: The Struggle Over Recognition. – Washington, 1965. – P. 250.
- ⁷ Who Was Who in America. – Vol. 1. (1897–1942). – Chicago, 1943. – P. 1076; *Flannery J. X.* Long-Dead Man from here is Remembered in Latvia // Sunday Times. – 1994. – Dec. 6. Pirms kara E. Raiens darbojās Meksikā, bet 1914. gadā tika iecelts par pirmās amerikāņu medicīniskās vienības vadītāju Serbijas armijā (strādāja slimnīcā Belgradā), 1917. gadā kļuva par Sarkanā Krusta komisijas vadītāju šajā valstī, bet 1918. gada beigās – 1919. gadā darbojās Berlīnē bijušo Krievijas karagūstekņu apgādē un

- nogādāšanā dzimtenē. E. Raiena foto sk.: Ilustrēts Žurnāls. – 1920. – Nr. 2 (jūn.). – 19. lpp.
- ⁸ Oral History Interview with Loy W. Henderson. Washington DC, June 14, 1973, Richard D. McKinzie. Pieejams: <http://www.trumanslibrary.org/oralhist/henderson.htm> (skatīts 2009. g. 25. decembrī). Interesanti, ka L. Hendersona kundze Elīze bija latviete.
- ⁹ Amerikāņu Sarkanā Krusta misija // Kurzemes Vārds. – 1919. – 13. sept.
- ¹⁰ Latvijas Sargs. – 1919. – 8. okt.
- ¹¹ Latvijas Valsts vēstures arhīvs (turpmāk – LVVA), 6033. f. (Kāra vēstures komisija), 1. apr., 168. l., 7. lp.
- ¹² Kā mūsu karaspēks ieguva apbruņojumu // Latvijas Kareivis. – 1923. – 23. nov.
- ¹³ LVVA, 6033. f., 1. apr., 78. l., 13. lp.
- ¹⁴ Šilde Ā. Sarkanais Krusts latviešu tautas likteņceļos. – [B. v.], 1989. – 29. lpp.
- ¹⁵ LVVA, 5601. f. (Armijas štāba personīgo lietu kolekcija), 1. apr., 1730. l., 38. lp.
- ¹⁶ Turpat, 3413. f. (Kāra Sanitārā pārvalde), 1. apr., 393. l., 58. lp.
- ¹⁷ Latvijas Sarkanā Krusta darbība viņa divu gadu pastāvēšanas laikā // Latvijas Sarkanā Krusta Apskats. – 1920. – Nr. 1 (18. nov.); Sarkanā Krusta 15 gadi // Latvijas Kareivis. – 1933. – 21. nov.
- ¹⁸ LVVA, 2574. f. (Ārlietu ministrijas Politiskais departaments), 4. apr., 133. l., 276. lp.
- ¹⁹ Kolonels Raiens miris // Brīvā Zeme. – 1923. – 2. okt.
- ²⁰ Latvijas Sarkanā Krusta pateicība amerikāņiem // Jaunākās Ziņas. – 1919. – 28. okt.
- ²¹ LVVA, 3301. f. (Rietumu brīvprātīgo armijas komandieris pulkvedis Avalovs-Bermonts), 1. apr., 3. l., 45., 46., 48. lp.
- ²² Pārtikas piegādāšana Pārdaugavas iedzīvotājiem // Jaunākās Ziņas. – 1919. – 23. okt.
- ²³ Pārtika Pārdaugavai // Jaunākās Ziņas. – 1919. – 27. okt.; Tieslietu ministrijas un tiesu vēsture 1918–1938. – Rīga, 1939. – 119. lpp.; Šilde Ā. Sarkanais Krusts latviešu tautas likteņceļos. – 29. lpp.
- ²⁴ Sk.: *Varšlavāns A.* Rietumu politiskais faktors Latvijā: 1919. gads // Latvijas Vēsture. – 1993. – Nr. 4. – 11. lpp.; *Varšlavāns A.* Latvijas Republika starpvalstu attiecību sistēmā. Pirmā desmitgade. – Rīga, 2008. – 29. lpp.
- ²⁵ LVVA, 5601. f., 1. apr., 1730. l., 38. lp.
- ²⁶ Leitnants-Kolonels Edwards W. Raiens (Ryan) // Jaunākās Ziņas. – 1919. – 6. nov.
- ²⁷ Latvijas Tautas Padome. Sēde 12. novembrī // Jaunākās Ziņas. – 1919. – 13. nov.
- ²⁸ Leitnants, vēlāk virsleitnants J. Ozoliņš bija piekomandēts misijai 15 mēnešus, līdz 1921. gada janvārim, kad saskaņā ar maksimāli pieļaujamā komandējuma laika izbeigšanos tika atkomandēts uz savu karaspēka daļu, saņemot oficiālu E. Raiena pateicību. – LVVA, 3601. f. (Armijas virspavēlnieka štābs), 1. apr., 296. l., 474., 475. lp. (E. Raiena 1921. g. 15. janvāra raksts).

- ²⁹ LVVA, 3601. f. (Armijas virspavēlnieka štābs), 1. apr., 268. l., 166. lp.
- ³⁰ Turpat, 261. l., 61. lp.
- ³¹ Turpat, 269. l., 289. lp.
- ³² Bauskas kājnieku pulka 15 gadi // Latvijas Kareivis. – 1935. – 8. maijs.
- ³³ LVVA, 2570. f. (Ārlietu ministrijas Administratīvais departaments un Līgumu departaments), 2. apr., 15. l., 65.–69. lp.
- ³⁴ Mūsu cietumos ieslodzīto apgādāšana // Policijas Vēstnesis. – 1924. – 9. sept.
- ³⁵ Amerikāņu dāvana Rīgas Centrālcietumam // Jaunākās Ziņas. – 1919. – 15. aug.
- ³⁶ Latvijas Sarkanā Krusta Liepājas nodaļas Revīzijas komisija // Kurzemes Vārds. – 1919. – 30. sept.
- ³⁷ Šilde Ā. Sarkanais Krusts latviešu tautas likteņceļos. – 28., 31. lpp. Sk.: Sieviešu palīdzības korpusa 10 gadi // Latvijas Kareivis. – 1929. – 1. dec.; Valdības Vēstnesis. – 1921. – 10. maijs.
- ³⁸ LVVA, 2498. f. (Sieviešu palīdzības korpuss), 1. apr., 4. l., 45. lp. (valdes 1919. g. 10. novembra sēdes protokols).
- ³⁹ Amerikas Sarkanais Krusts // Jaunākās Ziņas. – 1919. – 6. dec.; Amerikas Sarkanā Krusta dāvanu izdalīšana // Jaunākās Ziņas. – 1919. – 8. dec.
- ⁴⁰ Sieviešu palīdzības korpusa pusgada darbības pārskats no 1. oktobra 1919. g. līdz 1. aprīlim 1920. g. – Rīga, 1920. – 31., 32. lp.
- ⁴¹ LVVA, 2498. f., 1. apr., 4. l., 5. lp. (Darba nodaļas pārskats par visu darbības laiku līdz 1920. g. 1. apr.).
- ⁴² Turpat, 3601. f., 1. apr., 283. l., 140., 142. lp. (Sieviešu palīdzības korpusa vadītāja Artura Galindoma 1920. g. 30. jūnija ziņojums armijas virspavēlniekam un “Trūcīgo bērnu un nespējnieku saraksts gar Daugavu līdz Krustpilij izpostītos apgabalos”).
- ⁴³ Turpat, 269. l., 249. lp. (E. Raiena 1919. g. 16. decembra paziņojums Latvijas armijas Virspavēlnieka štāba priekšniekam par H. Deivisa iecelšanu ASV Sarkanā Krusta Liepājas nodaļas vadītāja amatā).
- ⁴⁴ Kurzemes Vārds. – 1920. – 10. janv., 12. marts, 1. maijs, 8. jūl., 20. jūl., 28. jūl., 20. aug., 8. sept., 25. nov.; 1921. – 20. apr.
- ⁴⁵ Aprīņķa slimnīcas atklāšana Jelgavā // Valdības Vēstnesis. – 1920. – 26. nov.
- ⁴⁶ LVVA, 5192. f. (Galvenais štābs), 1. apr., 61. l., 10. lp.
- ⁴⁷ Vidzemnieks. – 1920. – 3. janv.
- ⁴⁸ LVVA, 2570. f., 2. apr., 49. l., 15.–19., 83. lp.
- ⁴⁹ Turpat, 1468. f. (Kara ministrijas Sekretariāts), 1. apr., 83. l., 68. lp.
- ⁵⁰ Turpat, 2570. f., 2. apr., 49. l., 33.–35. lp.
- ⁵¹ Kurzemes Vārds. – 1921. – 1. maijs.
- ⁵² Latvijas Kareivis. – 1920. – 16. nov.; Valdības Vēstnesis. – 1920. – 16. nov.
- ⁵³ Foglesong D. S. The United States, Self-Determination and the Struggle against Bolshevism in the Eastern Baltic Region, 1918–1920 // Journal of Baltic Studies. – Vol. XXVI. – No. 2 (Summer 1995). – P. 113.
- ⁵⁴ Lietuva. – 1921. – 9. vas.
- ⁵⁵ Jaunākās Ziņas. – 1920. – 14. janv.
- ⁵⁶ LVVA, 3601. f., 1. apr., 275. l., 195. lp. Pēc H. Brašņevica saslimšanas radās zināma problēma sakarā ar ļoti mazo angļu valodas pratēju skaitu starp

- Latvijas armijas virsniekiem, tādēļ tika plānots kā tulku uz Daugavpili nosūtīt kareivi Miķeli Siliņu, kam ASV Sarkanā Krusta vadība pat piekrita. – Turpat, 5192. f., 1. apr., 276. l., 9. lp. (ASV Sarkanā Krusta majora H. Grifina 1920. g. 21. februāra raksts Latvijas armijas Virspavēlnieka štābam).
- ⁵⁷ Turpat, 5192. f., 1. apr., 276. l., 200., 222. lp. (Kliftona 1920. g. 6. marta telegramma Latvijas armijas Virspavēlnieka štābam un 7. marta atbildes telegramma); 3601. f., 1. apr., 279. l., 193. lp. (T. Orbisona 1920. g. 17. marta raksts Latvijas armijas Virspavēlnieka štābam par K. Ferstera ierašanos viņa ricībā), 145. lp. (T. Orbisona 1920. g. 15. marta pilnvaru raksts K. Fersteram); 5601. f., 1. apr., 1711. l. (K. Ferstera personīgā lieta), 4. lp.
- ⁵⁸ Turpat, 6033. f., 1. apr., 25. l., 82. lp.
- ⁵⁹ Amerikas Sarkanais Krusts // Kurzemes Vārds. – 1920. – 10. febr.
- ⁶⁰ Наша жизнь. – 1920. – 19 март; Минский курьер. – 1920. – 2 апр.
- ⁶¹ *Trušele A.* Bērnu sociālās problēmas un sociālās palīdzības veidošanās Latgalē 20. gadsimta 20. gados. Maģistra darbs. – Rīga: Vēstures un filozofijas fakultāte, 2001. – 77. lpp.
- ⁶² Gazeta Warszawska. – 1920. – 17 marzec.
- ⁶³ *Mańczewski P.* Z podróży na Łotwę // Gazeta Warszawska. – 1920. – 19 marzec.
- ⁶⁴ *Trušele A.* Bērnu sociālās problēmas un sociālās palīdzības veidošanās Latgalē 20. gadsimta 20. gados. Maģistra darbs. – Rīga: Vēstures un filozofijas fakultāte, 2001. – 77. lpp.
- ⁶⁵ LVVA, 3403. f. (Rēzeknes Kara slimnīca), 1. apr., 130. l. (lazaretis sarakste ar ASV Sarkanā Krustu), 1.–3. lp.
- ⁶⁶ Turpat, 15. l. (lazaretis dienasgrāmata), 35., 43. lp.; 16. l. (lazaretis dienasgrāmata), 26. lp.
- ⁶⁷ Turpat, 130. l., 7.–27. lp.
- ⁶⁸ *K. Br.* Amerikāņu palīdzība mūsu armijai // Latvijas Kareivis. – 1920. – 19. sept.
- ⁶⁹ Amerikas Sarkanā Krusta darbība // Valdības Vēstnesis. – 1920. – 13. sept.
- ⁷⁰ LVVA, 2570. f., 2. apr., 49. l., 62., 63. lp. (H. Grifina 1920. g. 20. un 27. marta raksti Z. Meierovicam).
- ⁷¹ Oral History Interview with Loy W. Henderson. Washington DC, June 14, 1973, Richard D. McKinzie. Pieejams: <http://www.trumanslibrary.org/oralhist/henderson.htm> (skatīts 2009. g. 25. decembrī).
- ⁷² LVVA, 3723. f. (Iekšlietu ministrijas Pašvaldību departaments), 1. apr., 572. l., 178. lp.
- ⁷³ Amerikas Sarkanā Krusta darbība Latgalē // Latvijas Kareivis. – 1921. – 10. marts.
- ⁷⁴ LVVA, 3601. f., 1. apr., 283. l., 96. lp.
- ⁷⁵ Turpat, 138. lp. Šajā laikā Rīgā, neskaitot E. Raienu, strādāja majori Dž. V. Malkolms (*Malcolm*), Hju R. Grifins (*Griffin*), Henrijs B. Kārters (*Carter*), D. F. Kamerons (*Cameron*), kapteiņi – Nelsons K. Daizērts (*Dysart*), Freds T. V. Bosvels (*Boswell*), Džejs F. Braunijs (*Browne*), Fords B. Stīvens (*Stevens*), Karls V. Lupo (*Lupo*), H. van Renkens-Stams (*Renken Stam*), V. A. Džeks (*Jacques*), Lūiss R. Traiens (*Tryon*),

- Džons K. Vaitnijs (*Whitney*), Vilbūrs F. Hauels (*Howell*), 1. leitnanti – Džeimss D. Greiss (*Grace*), E. Dž. Gerarduss (*Gerhardus*), D. N. Hjūtons (*Houghton*), Čess R. Klarks (*Clark*), V. D. Sisko (*Scisco*), Horācijs B. Ostins (*Austin*), E. B. Lomedjū (*L'Hommedieu*), Harijs M. Harpers (*Harper*), 2. leitnanti – Gajs E. Volfe (*Wolfe*), Dž. M. Vermejs (*Vermeys*), Džeimss Hardens (*Harden*), Valters Bekers (*Becker*) un Džeo M. Robertsons (*Robertson*).
- ⁷⁶ *Lejūm A.* Агрессия империалистических держав в Латвии (1917–1920 гг.). – Рига, 1953. – 60 с.
- ⁷⁷ LVVA, 2570. f., 10. apr., 51. l., 91., 94. lp.
- ⁷⁸ *Lācis H.* Toreiz, kad Latvijas valsts tapa. – [B. v.], 1954. – 115., 116. lp.
- ⁷⁹ Pateicība // Latvijas Kareivis. – 1921. – 13. janv.
- ⁸⁰ Latvijas armija 20 gadus / Red. H. Rozenšteins. – Rīga, 1940. – 267. lp.
- ⁸¹ Amerikas Sarkanā Krusta paziņojums // Valdības Vēstnesis. – 1920. – 19. jūl.
- ⁸² LVVA, 3234. f. (Iekšlietu ministrijas Administratīvais departaments), 18. apr., 50. l., 6., 50. lp.
- ⁸³ Amerikāņu Sarkanā Krusta darbība Ventspilī // Latvijas Kareivis. – 1920. – 9. sept.
- ⁸⁴ Amerikas Sarkanā Krusta palīdzība bēgļiem // Valdības Vēstnesis. – 1921. – 5. janv.
- ⁸⁵ Valdības Vēstnesis. – 1922. – 17. janv.
- ⁸⁶ LVVA, 2574. f., 4. apr., 141. l., 74. lp. (E. Raiena 1920. g. 21. oktobra raksts sakaru virsniekam J. Ozoliņam).
- ⁸⁷ Turpat, 1307. f. (Valsts kanceleja), 1. apr., 784. l., 24., 38.–41. lp.
- ⁸⁸ Turpat, 293. f. (Latvijas sūtniecība Vašingtonā), 1. apr., 453. l., 10. lp.
- ⁸⁹ Turpat, 59. lp. (L. Sējas 1921. g. 4. augusta ziņojums).
- ⁹⁰ Turpat, 160. l., 16., 17. lp.
- ⁹¹ Turpat, 2570. f., 2. apr., 63. l., 2.–9. lp. (K. Bukrota 1919. g. rudens – 1920. g. aprīļa sarakste ar Z. Meierovicu, pārstāvi Parīzē O. Grosvaldu un pārstāvi Londonā G. Bisenieku); 2575. f. (Diplomātiskās un konsulārās pārstāvniecības ārzemēs), 1. apr. (sūtniecība Londonā), 160. l., 4.–7. lp. (K. Bukrota 1919. g. 2. decembra raksts G. Biseniekam un Bostonā izdoto laikrakstu izgriezumi); 2574. f., 4. apr., 19. l., 31.–34. lp. (K. Bukrota 1920. g. 10. jūlija raksts Z. Meierovicam). Sk. arī: LVVA, 2575. f., 1. apr., 361. l., 1.–54. lp. (K. Bukrota un G. Bisenieka 1919. g. 26. decembra – 1920. g. 5. novembra sarakste).
- ⁹² Amerikas Sarkanā Krusta priekšstāvji Latvijas sanitārās iestādēs // Latvijas Sarkanā Krusta Apskats. – 1921. – Nr. 6 (15. sept.).
- ⁹³ Kolonela Ryana godināšana // Latvijas Sarkanā Krusta Apskats. – 1921. – Nr. 7 (7. nov.).
- ⁹⁴ Amerikāņu Sarkanā Krusta bērnu labklājības programma // Valdības Vēstnesis. – 1921. – 2. maijs.
- ⁹⁵ Pirmā tiešā vilciena pienākšana Parīze–Rīga ar amerikāņu Sarkanā Krusta mantām // Valdības Vēstnesis. – 1921. – 29. jūn.
- ⁹⁶ LVVA, 4712. f. (Latvijas Sarkanais Krusts), 1. apr., 1392. l., 2. lp.; Kurzemes Vārds. – 1921. – 5. maijs, 20. okt.; *Akmentiņš O., Bērziņa L.* Latvijas ideja Amerikā. – Jamaica Plain, Mass., 1968. – 31.–42. lpp.

- ⁹⁷ LVVA, 2125. f. (Mazākumtautību izglītības pārvaldes), 5. apr., 393. l., 2., 32., 51., 52. lp.
- ⁹⁸ Paziņojums // Valdības Vēstnesis. – 1921. – 12. okt.
- ⁹⁹ LVVA, 2574. f., 3. apr., 13. l., 46., 47. lp. Sikāk sk.: *Jekabsons Ē.* Latviešu karavīru un bēgļu atgriešanās dzimtenē no Polijas un Lietuvas 1919.–1921. gadā // Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls. – 2008. – Nr. 3. – 96.–116. lpp.; Nr. 4. – 64.–76. lpp.
- ¹⁰⁰ Amerikāņu kapitāns Džeksons – boksa instruktors Rīgas garnizona sporta klubā // Latvijas Kareivis. – 1920. – 10. jūl.
- ¹⁰¹ Valdības Vēstnesis. – 1922. – 12., 25. apr.
- ¹⁰² Latvijas Sarkanā Krusta Apskats. – 1922. – Nr. 2 (15. apr.).
- ¹⁰³ Latvijas Sarkanā Krusta darbība 1922. g. // Valdības Vēstnesis. – 1922. – 29. nov.
- ¹⁰⁴ Latvijas Kareivis. – 1922. – 31. maijs, 13., 16. jūn.
- ¹⁰⁵ LVVA, 4712. f., 1. apr., 1393. l., 4. lp.
- ¹⁰⁶ Pārskats par Iekšlietu ministrijas darbību 1922. g. // Valdības Vēstnesis. – 1923. – 11. janv.
- ¹⁰⁷ Pirmās bērnu dienas Latvijā // Apskats. – 1922. – Nr. 3 (okt.).
- ¹⁰⁸ LVVA, 5192. f., 1. apr., 703. l., b. p. (ASV Sarkanā Krusta 1922. g. 5. maija paziņojums Latvijas armijas Galvenā štāba priekšniekam M. Peniķim par H. Grifina nāvi).
- ¹⁰⁹ Valdības Vēstnesis. – 1922. – 6. maijs; Majora Griffina apbedīšana // Jaunākās Ziņas. – 1922. – 8. maijs; Amerikas Sarkanā Krusta priekšnieka biedra, majora Griffita apbedīšana // Latvijas Kareivis. – 1922. – 9. maijs.
- ¹¹⁰ Kolonela Raeiena godināšana // Latvijas Kareivis. – 1922. – 2. jūn.
- ¹¹¹ Jaunākās Ziņas. – 1922. – 22. maijs.
- ¹¹² Lāčplēša Kara ordeņa kavalieri. Biogrāfiska vārdnīca. – Rīga, 1995. – 432. lpp.
- ¹¹³ Latvijas Kareivis. – 1922. – 22. jūn.
- ¹¹⁴ Latvijas Sarkanā Krusta darbība 1922. g. // Valdības Vēstnesis. – 1922. – 29. nov.
- ¹¹⁵ Baltic States on Upgrade // The New York Times. – 1922. – Aug. 27.
- ¹¹⁶ Latvijas Kareivis. – 1923. – 3. okt.; Kolonels Raiens miris // Brīvā Zeme. – 1923. – 2. okt.
- ¹¹⁷ Valdības Vēstnesis. – 1922. – 28. aug.
- ¹¹⁸ LVVA, 2125. f., 5. apr., 103. l., 6. lp.
- ¹¹⁹ Amerikas Sarkanā Krusta darbība Baltijas valstīs // Apskats. – 1922. – Nr. 4 (nov.).
- ¹²⁰ LVVA, 2570. f., 2. apr., 49. l., 55., 56. lp.
- ¹²¹ Latvijas Jaunatnes Sarkanais Krusts // Policijas Vēstnesis. – 1923. – 4. dec.
- ¹²² Palīdzības darbs plūdos cietušiem // Latvijas Kareivis. – 1928. – 28. dec.

Ēriks Jēkabsons

THE ACTIVITIES OF THE AMERICAN RED CROSS IN LATVIA DURING THE YEARS 1919–1922

Summary

From the year 1918, when the US government for the first time considered the possibility of existence of an independent Republic of Latvia, till the summer of 1922, when this super power, after long hesitation, decided to acknowledge Latvia, Estonia and Lithuania *de iure*, the attitude of the US government can be characterized as that of uncertainty and unwillingness to allow intervention by an imagined antibolshevistic Russia in the affairs of other countries. At the same time government officials of the USA were greatly concerned about growing political influence of Soviet Russia, and tried to preclude it, as well as maintained contacts with other super powers of Antante who were interested in the change of the system of government in Soviet Russia. Accordingly the USA showed great interest in the Baltic States, Latvia included, because these countries had borders with Soviet Russia. The US leaders believed that it was possible to stop further expansion of Bolshevism in war-destroyed and weakened Europe by helping to prevent famine, poverty and disease among inhabitants of the countries which had suffered the heaviest losses. It was the reason why the USA engaged in supporting those countries (especially Eastern Europe and Soviet Russia, as well as formally independent Soviet Ukraine, Soviet Belorussia and Transcaucasia) by sending them food and daily commodities. Humanitarian aid of the US nongovernmental organizations was also of great importance. The extent and character of this support is well exemplified by Latvia. It was appropriate and inherent in the US foreign policy in Eastern Europe. In addition to this some American citizens also felt deep affinity to the new Republic of Latvia and willingness to lend a hand with its protection and reconstruction.

Already in 1919 the American Relief Administration, the structure of the US government and nongovernmental American Red Cross took part in rendering help to the citizens of Latvia; in 1920 Young Men's Christian Association of the USA joined in, mainly helping the Latvian Army; and in 1921 – Young Women's Christian Association of the USA. This article deals just with the activities of the American Red Cross in Latvia, as the most important American nongovernmental organization in this case.

The activities of the American Red Cross in Latvia were very important during the struggle for freedom (1918–1920) and the period after that, firstly because since 1914, when World War I broke out, there were continuous streams of refugees and different occupation regimes which changed one another. The American Red Cross helped to abolish the

hard ravages of war and poverty which were caused by these processes to the Latvian people. The free support, rendered by the American Red Cross to the inhabitants and soldiers of Latvia through supplies of food, clothes and medicines, was very important and those who received it remembered Americans exactly in this connection long after that. During the given period, the American Red Cross supplied the poor and needy inhabitants of Latvia and other Eastern European countries mainly with humanitarian aid. In Latvia it was done in collaboration with several organizations (firstly, the Women's Aid Corpus and Latvian Red Cross). Medical institutions in civil and military department were provided with medicines and inventory. Besides, special American Red Cross eye-hospitals and dentistry clinics were opened in different parts of Latvia. American support during the 1920 epidemic of typhus and dysentery was of especial importance as it saved the life of many civilians and soldiers. The government of Latvia was also deeply interested in this aid and gave full support to the organization.

Judging from the view on bilateral relations expressed by the representatives of American nongovernmental organizations, i.e. Red Cross, YMCA and YWCA, the official opinion of the US government about temporary disclaimer of the Republic of Latvia and other Baltic States on no account represented full conviction of the American people as a whole. The positive attitude towards the USA in Latvia and other countries was largely due to the efforts of just these organizations. The stand-point of Mr. E. Ryan, the American Red Cross leader in the Baltic States, must be highly commended. During 1919–1922 he, together with other American Red Cross mission employees in Latvia and other Baltic States, not only rendered most necessary humanitarian aid and popularized their own country, but also gained information about until then practically unknown lands, spreading this knowledge among their countrymen.

Iesniegts 19.01.2010.